

Laura Ahmad, Outi Goman & Hanna Lindgren

SUVAITSEVAISUUSKASVATUSTA DRAAMATYÖPAJASSA

Laura Ahmad, Outi Goman & Hanna Lindgren
Opinnäytetyö
Kevät 2013
Sosiaalialan koulutusohjelma
Oulun seudun ammattikorkeakoulu

RAPORTIN NIMIÖSIVU

SUVAITSEVAISUUSKASVATUSTA DRAAMATYÖPAJASSA

Laura Ahmad, Outi Goman & Hanna Lindgren
Opinnäytetyö
Kevät 2013
Sosiaalialan koulutusohjelma
Oulun seudun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun seudun ammattikorkeakoulu

Sosiaali-alan koulutusohjelma

Tekijät: Laura Ahmad, Outi Goman ja Hanna Lindgren

Opinnäytetyön nimi: Suvaitsevaisuuskasvatusta draamatyöpajassa.

Työn ohjaajat: Päivi Onkalo ja Riikka Suokas

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Kevät 2013

Sivumäärä: 53 + 11

Opinnäytetyömme on toiminnallinen opinnäytetyö, jonka tavoitteena on edistää nuorten suvaitsevaisuutta. Menetelmänä käytimme draamakasvatusta. Suunnittelimme ja toteutimme suvaitsevaisuutta edistävän draamatyöpajan, johon osallistui erään alakoulun yksi kuudes luokka. Draamatyöpaja toteutettiin lokakuussa 2012. Suvaitsevaisuuskasvatuksemme tärkeimmät osa-alueet olivat kaikkien ihmisten samanlaisuuksien korostaminen, osallistujien asenteiden ja ennakkoluulojen huomaaminen ja niihin vaikuttaminen sekä toisen asemaan asettumisen harjoittelu.

Suomi kansainvälistyy ja muuttuu koko ajan monikulttuurisemmaksi. Viime aikoina asenneilmapiiri on kiristynyt ja esimerkiksi keskustelu maahanmuutosta eri medioissa on ollut negatiivissävytteistä. Muun muassa näistä lähtökohdista koemme suvaitsevaisuuskasvatuksen tärkeäksi ja ajankohtaiseksi aiheeksi yhteiskunnassamme.

Opinnäytetyömme tietoperusta koostuu suvaitsevaisuuskasvatuksen tavoitteista ja sisällöistä, draamakasvatuksesta menetelmänä sekä nuorista oppijina ja kohderyhmänä. Näihin aiheisiin perehtyessämme hyödynsimme monipuolisesti alan kirjallisuutta, johon myös toimintamme suunnittelu perustui. Draamatyöpajamme sisälsi viisi toimintakertaa, jotka olivat kestoltaan noin kaksi tuntia. Toimintakerrat koostuivat erilaisista draamaharjoitteista, lyhytelokuvien toteuttamisesta pienryhmissä ja reflektioivista yhteiskeskusteluista.

Draamatyöpajamme päätavoitteen eli suvaitsevaisuuden edistymisen arviointi perustui omaan havainnointiimme ja osallistujien itsearviointiin. Suurin osa osallistujista kertoi olevansa ainakin jonkin verran suvaitsevaisempi draamatyöpajan jälkeen. Totesimme, että draama soveltuu hyvin suvaitsevaisuuskasvatuksen menetelmäksi nuorille. Pitkäkestoisemmalla toiminnalla nuorten suvaitsevaisuutta olisi ehkä voitu edistää enemmän, koska suvaitsevaisuuden edistyminen on pitkä prosessi. Opinnäytetyömme liitteenä on kirjallinen opas draamatyöpajamme toteuttamiseen, jota kaikki voivat vapaasti hyödyntää (LIITE 4).

Asiasanat: suvaitsevaisuus, suvaitsevaisuuskasvatusta, draamakasvatusta, nuoruus, perusopetus

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

Authors: Laura Ahmad, Outi Goman and Hanna Lindgren

Title of thesis: Tolerance education in a drama workshop.

Supervisors: Päivi Onkalo and Riikka Suokas

Term and year when the thesis was submitted: Spring 2012

Number of pages: 53+11

The goal of our Bachelor's thesis is to increase tolerance among young people. As a method we used drama education. A class of sixth graders participated in the drama workshop, which we ourselves had designed and organized in October 2012. The most important aspects of our tolerance education were emphasizing the similarities of all people, recognizing one's attitudes and prejudices and practicing empathy skills.

Finland is becoming more multicultural. Lately the public discussion regarding immigration has become rather harsh in different media. We believe tolerance education to be an important and current matter in society.

The theoretical basis of this thesis consists of tolerance education, drama education and young people as learners. While familiarizing ourselves with these themes we utilized versatile literature, which worked as the foundation for designing our drama workshop. The drama workshop consisted of five two hour sessions, which consisted of drama exercises, the making of short movies in small groups and reflective group discussions.

The evaluation of achieving the main goal was based on our observations and the participants' self-evaluation. Most of the participants considered themselves to be more tolerant after taking part in the drama workshop. We discovered that drama education is a suitable method for tolerance education. The increase of tolerance is a long process and the tolerance of young people could have increased more within a longer period of time. At the end of this thesis is a written guide of our drama workshop that is available for anyone to use (APPENDIX 4).

Keywords: tolerance, tolerance education, drama education, youth, basic education

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS, TAVOITTEET JA AIKATAULU	8
3 SUVAITSEVAISUUSKASVATUSTA NUORILLE	10
3.1 Nuorten suvaitsevaisuuden edistäminen	10
3.2 Suvaitsevaisuuskasvatus	11
3.3 Empatia, asenteet ja ennakkoluulot suvaitsevaisuuskasvatuksessa	12
4 DRAAMA KEINONA SUVAITSEVAISUUSKASVATUKSESSA.....	14
4.1 Rakkaalla draamalla on monta nimeä	14
4.2 Draaman potentiaali suvaitsevaisuuskasvatuksessa	15
4.3 Draaman avulla oppiminen	16
5 DRAAMATYÖPAJAN TOIMINTAKERRAT	19
5.1 Toiminnan toteuttaminen	19
5.2 Toiminnan kehittäminen	22
5.3 Ensimmäinen toimintakerta	23
5.4 Toinen toimintakerta	26
5.5 Kolmas toimintakerta	29
5.6 Neljäs toimintakerta	31
5.7 Viides toimintakerta	32
6 ARVIOINTI.....	35
6.1 Draamatyöpajan päätavoitteen toteutumisen arviointi.....	35
6.2 Toiminnan arviointi.....	38
6.3 Oman oppimisen arviointi.....	39
6.4 Työelämän kehittäminen.....	41
7 POHDINTA	43
LÄHTEET	48
LIITTEET	53

1 JOHDANTO

Unescon suvaitsevaisuuden periaatteiden julistuksen mukaan suvaitsevaisuus on sopusointuista erilaisuutta. Maailmassa ei ole kahta täysin samanlaista ihmistä, mutta jokaiselle kuuluvat samat ihmisoikeudet. (Globalis 2012, hakupäivä 4.12.2012.) Julistuksen mukaan suvaitsevaisuus on kulttuureiden, ilmaisutapojen ja inhimillisten elämäntapojen moninaisuuden kunnioittamista, hyväksymistä ja arvostamista. Julistuksessa todetaan, että suvaitsevaisuus ei ole vain vaalittava arvo, vaan myös rauhanedellytys. Suvaitsevaisuuden osoittaminen ei tarkoita sitä, että yhteiskunnallista epäoikeudenmukaisuutta tulisi sietää. Omasta vakaumuksesta ei tarvitse luopua, vaan suvaitsevaisuus merkitsee sen hyväksymistä, että on olemassa erilaisia vakaumuksia ja että erilaisilla ihmisillä on oikeus elää rauhassa ja olla sellaisia kuin ovat. (Yle 2011, hakupäivä 4.12.2012.)

Suomen Punaisen Ristin mukaan kiristynyt kielteinen asenneilmapiiri, kasvava suvaitsemattomuus ja rasististen mielipiteiden ja tekojen lisääntyminen uhkaavat muuttaa Suomea. Jokainen voi kuitenkin omalla toiminnallaan vaikuttaa ihmisarvoa kunnioittavan yhteiskunnan vahvistamiseen. Esimerkiksi maahanmuuttokeskustelua käydään usein ilman oikeaa tietoa. Etenkin internetissä käytävässä keskustelussa siihen liitetään toistuvasti myös vahvasti värittyneitä, kielteisiä asenteita ja ennakkoluuloja. (Punainen Risti 2012, hakupäivä 4.12.2012.)

Suomessa eritaustaisten ihmisten määrä on edelleen sen verran pieni, ettei ongelmana ole lukumäärä vaan ennemminkin asenteet. Muutos on kuitenkin ollut nopeaa, sillä 1980-luvun lopussa maahan muuttaneiden määrä oli noin 20 000, kun taas vuonna 2006 heitä oli jo noin 120 000. Suomi ei kuitenkaan ole tavoitelluimpien maahanmuuttomaiden joukossa, koska Suomen ilmapiiri koetaan usein ahtaaksi, rasistiseksi ja suvaitsemattomaksi. (Siikala 2008, 110–111.)

Näistä lähtökohdista katsoen koimme tärkeäksi tuoda nuorten kanssa tehtävään työhön suvaitsevaisuutta edistävän draamatyöpajan. Opinnäytetyömme toiminnallinen osuus oli itse suunnittelemamme ja toteuttamamme draamatyöpaja, jonka tavoitteena oli edistää

nuorten suvaitsevaisuutta. Suvaitsevaisuuden edistämiseksi herättelimme nuoria ajattelemaan omia henkilökohtaisia asenteitaan ja ennakkoluulojaan. Draamatyöpajassamme nuoret pääsivät myös harjoittelemaan toisen asemaan asettumista ja omien mielipiteidensä ilmaisua. Toiminnassamme pyrimme tuomaan esille kaikkien ihmisten samalaisuutta erilaisuuksien sijaan. Toteutimme draamatyöpajan eräälle alakoulun kuudennelle luokalle. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa opetusta ohjaavina arvoina mainitaan muun muassa ihmisoikeudet, tasa-arvo ja monikulttuurisuuden hyväksyminen. Opetuksen avulla edistetään myös suvaitsevaisuutta ja kulttuurien välistä ymmärtämystä. (Opetushallitus 2004, 14.) Opinnäytetyömme sisältö ja tavoitteet ovat linjassa edellä mainittujen perusopetuksen arvojen ja tavoitteiden kanssa.

Sosiaalialan ammattieettisten ohjeiden mukaan sosiaalialan ammattilaisen on tunnustettava yhteiskunnan etninen ja kulttuurinen moninaisuus ja kunnioitettava sitä. Hänen on myös otettava työssään huomioon yksilöiden, perheiden, ryhmien ja yhteisöjen erot sekä estää syrjintää. (Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry 2005, 8–9.) Sosiaalialan eettiseen osaamiseen kuuluu tasa-arvon ja suvaitsevaisuuden edistäminen (Sosiaaliportti 2010, hakupäivä 15.3.2012). Valitsimme nuorten suvaitsevaisuuskasvatuksen opinnäytetyömme aiheeksi, koska suvaitsevaisuus on olennainen osa sosiaalialan työn arvopohjaa ja haluamme tulevaisuudessa työskennellä nuorten parissa. Suvaitsevaisuuden edistäminen on meille myös henkilökohtaisesti tärkeä asia.

Opinnäytetyömme aihe on ajankohtainen, koska Suomi kansainvälistyy koko ajan. Liebkindin mukaan nykyään suomalaiseen yhteiskuntaan kuuluu yhä enemmän erilaisia kulttuurisia ryhmiä edustavia ihmisiä. Hyvät eri etnisten ryhmien väliset suhteet ovat osa tasapainoista yhteiskuntaa. Yhteiskunnassa vallitseva asenneilmasto ja vähemmistöpolitiikka vaikuttavat vähemmistöryhmien yhteiskunnalliseen asemaan. (2000, 9.) Nuorten suvaitsevaisuutta edistämällä voidaan päästä kohti tasa-arvoisempaa ja yhdenvertaisempaa yhteiskuntaa. Yhteisöllisellä tasolla suvaitsevaisuuden edistäminen koulu- luokassa voi lisätä suvaitsevaisuutta koko koulussa ja myös oppilaiden kaveripiireissä, jotka saattavat ulottua myös koulun ulkopuolelle.

2 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS, TAVOITTEET JA AIKATAULU

Opinnäytetyömme tavoitteena oli edistää nuorten suvaitsevaisuutta. Suunnittelimme ja toteutimme nuorille toiminnallisen draamatyöpajan, jossa suvaitsevaisuuteen liittyviä teemoja käsiteltiin draamakasvatuksellisin menetelmin. Draamatyöpaja koostui muun muassa erilaisista draamaharjoitteista, lyhytelokuvien kuvaamisesta pienryhmissä ja reflektioivista yhteiskeskusteluista. Suvaitsevaisuuden edistämiseksi herätellimme nuoria ajattelemaan omia henkilökohtaisia, mahdollisesti tiedostamattomia, asenteitaan ja ennakkoluulojaan. Draamatyöpajassa nuoret harjoittelivat toisen asemaan asettumista ja oman mielipiteen ilmaisemista. Korostimme toiminnassamme kaikkien ihmisten samantyyppisyyttä erilaisuuksien sijaan.

Opinnäytetyön tekeminen tarjosi meille mahdollisuuden henkilökohtaiseen kasvuun sosiaalialan ammattilaisina. Yhtenä oppimistavoitteenamme oli kehittää ryhmänohjaustaitojamme, ja halusimme myös perehtyä draamaan työmenetelmänä ja sen potentiaaliin suvaitsevaisuuskasvatuksessa. Muut oppimistavoitteemme pohjautuivat sosionomin kompetensseihin. Yksi kompetensseista on eettinen osaaminen, joka sisältää muun muassa yksilön ainutkertaisuuden huomioon ottamisen, tasa-arvon ja suvaitsevaisuuden edistämisen sekä huono-osaisuuden ehkäisemisen. Sosiaalialan asiakastyön osaamisen kompetenssiin kuuluvat muun muassa erilaisten työmenetelmien soveltaminen ja kyky luoda asiakasta osallistava vuorovaikutus- ja yhteistyösuhde. Sosiaalialan kompetensseihin kuuluu myös kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen, johon sisältyy kyky analysoida epätasa-arvoa ja huono-osaisuutta tukevia rakenteita ja prosesseja ja kyky tukea kansalaisten osallisuutta. Myös tutkimuksellinen kehittämisosaaminen on yksi sosiaalialan kompetensseista. Siihen liittyy sosionomin kyky sisäistää reflektiivinen, tutkiva ja kehittävä työote. Sosionomilla on myös käytäntöpainotteista tutkimuksellista osaamista, ja hän osaa tuottaa uutta tietoa. (Sosiaaliportti 2010, hakupäivä 29.11.2012.)

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli kehittää työelämää kehittämällä uusia menetelmiä, joita voidaan käyttää nuorten suvaitsevaisuuskasvatuksessa. Draamatyöpajassamme käytettyjä menetelmiä voidaan soveltaa niin koulumaailmassa kuin sosiaalialan

asiakastyössä erilaisten asiakasryhmien kanssa. Olemme tuottaneet uutta tietoa draaman soveltuvuudesta suvaitsevaisuuskasvatuksen menetelmäksi. Tulevaisuudessa voimme omassa työssämme hyödyntää näitä ideoita ja kokemustamme suvaitsevaisuuden edistämistä. Yhteistyökumppanillemme jäi kirjallinen opas draamatyöpajamme sisällöstä ja toteuttamisesta, ja opas on myös opinnäytetyömme liitteenä (LIITE 4). Materiaalia voivat kaikki vapaasti hyödyntää. Toivomme muutenkin kehitelleemme uusia ideoita suvaitsevaisuuden edistämistä sekä draaman käytöstä menetelmänä nuorten parissa.

Opinnäytetyöprosessimme käynnistyi keväällä 2011. Tällöin opinnäytetyöryhmämme muodostui ja aloitimme aiheen pohtimisen. Tässä vaiheessa meillä oli mahdollinen yhteistyökumppani, jonka kanssa ideoimme alustavasti opinnäytetyömme aihetta ja sisältöä. Yhteistyökumppanimme toivoi toiminnallista opinnäytetyötä, ja se oli myös meille mieluinen vaihtoehto. Syksyllä 2011 perehdyimme alan kirjallisuuteen ja aloitimme opinnäytetyömme tietoperustan kokoamisen. Erilaisten odotusten johdosta päätimme kuitenkin yhdessä yhteistyökumppanimme kanssa, että yhteistyötä ei jatketa. Helmi-kuussa 2012 aloitimme uuden yhteistyökumppanin etsimisen ja viimeistelimme opinnäytetyömme suunnitelmaa. Pian tämän jälkeen löysimme uuden yhteistyökumppanin ja draamatyöpaja toteutettiin koululla lokakuun 2012 aikana. Opinnäytetyön loppuraportti valmistui loppuvuodesta 2012.

3 SUVAITSEVAISUUSKASVATUSTA NUORILLE

Tässä luvussa määrittelemme suvaitsevaisuuskasvatusta käsitteenä. Draamatyöpajan avulla toteuttamamme suvaitsevaisuuskasvatuksen tärkeimpiä osa-alueita ovat empatiakyvyn harjoittelu sekä asenteisiin ja ennakkoluuloihin vaikuttaminen. Koska opinnäytetyömme kohderyhmänä ovat peruskoululaiset, käsittelemme suvaitsevaisuuskasvatusta myös osana perusopetuksen opetussuunnitelman perusteita.

3.1 Nuorten suvaitsevaisuuden edistäminen

Tasa-arvolain ja yhdenvertaisuuslain mukaan opettajat ovat julkisen vallan käyttäjinä velvollisia edistämään tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta koulussa (Isosomppi 2010, 159). Yhdenvertaisuuslain mukaan viranomaisten tulee toiminnallaan edistää yhdenvertaisuutta tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti, sekä muuttaa niitä olosuhteita, jotka estävät yhdenvertaisuuden toteutumista (Yhdenvertaisuuslaki 21/2004 4 §). Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa opetusta ohjaavina arvoina mainitaan muun muassa ihmisoikeudet, tasa-arvo ja monikulttuurisuuden hyväksyminen. Opetuksen avulla edistetään myös suvaitsevaisuutta ja kulttuurien välistä ymmärtämystä. Perusopetuksella on sekä kasvatus- että opetustehtävä. Perusopetuksen tulisi mahdollistaa oppilaiden monipuolinen kasvu, oppiminen ja terveen itsetunnon kehittyminen, sekä lisätä oppilaiden tietoisuutta yhteiskunnan perustana olevista arvoista. Sen tehtävänä on myös uudistaa ajattelu- ja toimintatapoja. (Opetushallitus 2004, 14.) Sosiaalialan eettiseen osaamiseen kuuluu tasa-arvon ja suvaitsevaisuuden edistäminen (Sosiaaliportti 2010, hakupäivä 15.3.2012). Opinnäytetyömme tavoitteena on nuorten suvaitsevaisuuden edistäminen, joka on myös yksi perusopetuksen tavoitteista.

Dunderfeltin mukaan nuoruus käsittää ikävuodet 12–20 (2011, 84). Draamatyöpajamme osallistujat olivat kuudesluokkalaisia, eli iältään noin 12-vuotiaita. Nurmen, Ahosen, Lyytisen, Lyytisen, Pulkkisen ja Ruoppilan mukaan nuoren ajattelutaidot kehittyvät erityisesti toisen elinvuosikymmenen alussa, jolloin nuoren ajattelu muuttuu aikaisempaa selvästi abstraktimmaksi. Tällöin nuorta alkavat kiinnostaa oman lähipiirin ulkopuolella tapahtuvat asiat sekä muun muassa moraalisiin, maailmankuvaan sekä tulevaisuuteen liit-

tyvät asiat. Ihminen alkaa tällöin ymmärtää paremmin myös toisten ihmisten tunteita ja kykenee eläytymään heidän osaansa paremmin. Nuori muodostaa oman maailmankatsomuksensa ja periaatteensa, mikä näkyy hänen toiminnassaan esimerkiksi toisten auttamisena ja huomioonottamisena sekä ristiriitatilanteissa. (2006, 128–129.) Kun nuori muodostaa omaa maailmankuvaansa, hän kyseenalaistaa samalla myös kotinsa arvot ja ihanteet (Aaltonen ym. 1999, 19). Nuoruusiän valinnat luovat pohjaa sille elämäntululle, jonka nuori aikuisena elää (Nurmi ym. 2006, 124).

Nuoruudessa ihmisen sosiaalinen kehitys kokee selvän muutoksen, koska ikätoverien kanssa vietetty aika ja kaveripiirin merkitys lisääntyvät. Tiedetään, että samoissa toveriryhmissä aikaansa viettävät nuoret ovat samankaltaisia keskenään. Tähän voi olla syynä joko se, että nuoret hakeutuvat samankaltaiseen seuraan kuin he itse ovat, tai se, että nuoret omaksuvat kavereiltaan malleja, ajatuksia ja toimintatapoja. Totuus voi olla myös näiden molempien yhdistelmää. (Nurmi ym. 2006, 130.) Sosiaalinen ympäristö voi vaikuttaa yksilöön joko rohkaisevasti tai lannistavasti. Murrosiässä ajattelun ja moraalin kehityksen kanssa itsetunto monipuolistuu. Samaan aikaan myös empatian kehittämisessä tapahtuu muutoksia ja kasvua. (Kalliopuska 1994, 59.)

3.2 Suvaitsevaisuuskasvatus

Draamatyöpajan avulla toteuttamamme suvaitsevaisuuskasvatuksen tärkeimpiä osa-alueita ovat empatiakyvyn harjoittelu sekä asenteiden ja ennakkoluulojen huo- maaminen ja niihin vaikuttaminen. Empatia, eli myötätuntoinen eläytyminen, on yksi suvaitsevaisuuskasvatuksen keskeisistä tunnetason tekijöistä (Wahlström 1996, 104, 113). Suvaitsevaisuuskasvatus käsitteenä korostaa muun muassa ennakkoluulojen vas- taista kasvatusta (Räty 2002, 206). Suvaitsevaisuuskasvatustyöllä vaikutetaan suvaitse- mattomuutta ylläpitävään ennakkoluuloiseen ajatteluun (Rautiainen 2005, 69).

Nykypäivänä suvaitsevaisuutta voidaan pitää yhtenä keskeisenä normina (Suurpää 2005, 43). Rädyn mukaan suvaitsevaisuudella tarkoitetaan kykyä kunnioittaa toista ih- mistä tämän ihonväristä, uskonnosta, seksuaalisesta suuntautuneisuudesta tai kansalai- suudesta huolimatta. Suvaitsevaisuus on avoimuutta ja hyväksyntää, mutta ei kuiten- kaan sitä, että kaikki asiat pitää hyväksyä. (Räty 2002, 205.) Suvaitsevaisuus rakentuu

muun muassa ihmissuhdetaidoista, yhteistyökyvystä ja pyrkimyksestä nähdä erilaiset maailmankuvat, uskonnot ja tavat rikkautena eikä uhkana (Wahlström 1996, 120).

Suvaitsevaisuuskasvatus käsitteenä korostaa arjen rasismien ja ennakkoluulojen vastaista kasvatusta (Räty 2002, 206). Suvaitsevaisuuskasvatuksessa korostetaan samanlaisuutta ulkoisista erilaisuuksista huolimatta. Kasvatus ja koulutus ovatkin merkittävässä roolissa, kun pyritään kohti tasa-arvoisempaa ja suvaitsevaisempaa maailmaa. Suvaitsevaisuuden kasvattamisessa pyritään kehittämään kykyä ulottaa ihmistä kunnioittava ja hyväksyvä asennoituminen myös erilaisia ihmisiä kohtaan. Silloin ihminen suhtautuu myönteisesti myös sellaisten ryhmien jäseniin, jotka eivät kuulu omaan lähiryhmään. (Wahlström 1996, 77, 105.) Suvaitsevaisuuskasvatustyöllä vaikutetaan suvaitsemattomuutta ylläpitäviin, koulussa ilmeneviin tekijöihin, esimerkiksi ennakkoluuloiseen ajatteluun. Suvaitsevaisuuskasvatuksen tavoitteena on erilaisuuden hyväksyminen sekä monikulttuurisuuden tunnustaminen. (Rautiainen 2005, 69). Empatia, eli myötätuntoinen eläytyminen, on yksi suvaitsevaisuuskasvatuksen keskeisistä tunnetason tekijöistä (Wahlström 1996, 104, 113).

Nykyään suomalaiseen yhteiskuntaan kuuluu yhä enemmän erilaisia kulttuurisia ryhmiä edustavia ihmisiä, ja hyvät eri etnisten ryhmien väliset suhteet ovat osa tasapainoista yhteiskuntaa. Hyvien suhteiden edellytys on tasa-arvo eri etnisten ryhmien kesken. Vähemmistöryhmien yhteiskunnalliseen asemaan vaikuttaa muun muassa yhteiskunnassa vallitseva asenneilmasto. (Liebkind 2000, 9.) Mielestämme suvaitsevaisuuskasvatus on ajankohtainen ja tärkeä asia, koska nykyään nuoret kohtaavat kulttuurista moninaisuutta enemmän kuin esimerkiksi vanhempansa.

3.3 Empatia, asenteet ja ennakkoluulot suvaitsevaisuuskasvatuksessa

Empatialla tarkoitetaan kykyä asettua toisen asemaan (Heikkinen 2004b, 105). Empatia on kykyä kohdata toisen ihmisen kärsimystä tai jakaa toisen kokemaa tunnetilaa. Empatia voidaan määritellä tunnesuuntautumiseksi, jossa toisen ihmisen mielentilaa ymmärretään tuntematta samoin, kuin toinen tuntee. Empaattisella vuorovaikutuksella tarkoitetaan eläytymistä toisen tunne- ja ajatusmaailmaan. (Kauppila 2005, 186.) Pelkkä tietämys toisten ihmisten ongelmista tai vieraudesta ei riitä, vaan ihmisen on myös osattava eläytyä erilaisten ihmisten elämäntilanteisiin (Räty 2002, 206–207). Empatialle on

olennaista toisen tunteiden tarkka tunnistaminen, tunteiden syiden ymmärtäminen, toisen roolin omaksuminen ja näkökulman oivaltaminen sekä kyky viestiä oma kokemus siten, että syntyy empaattinen vuorovaikutus. Kaikki nämä edellä mainitut ovat opeteltavissa olevia taitoja, ja niitä kehittämällä paranee myös ihmisen empatiakyky. (Saari-
nen & Kokkonen 2003, 101–102.) Empatiataitoja voi kehittää draaman avulla, koska draamassa on kysymys samaistumisesta, eli roolihenkilön elämän kokemisesta. (Leiber
1995, 178.) Wahlströmin (1996, 130) mukaan empatian ja myötätunnon tunteet heräävät
parhaiten toiminnallisessa yhteydessä, ja keinoina voidaan käyttää esimerkiksi roolipe-
lejä ja –leikkejä sekä draamaa.

Ennakkoluulot ovat ennalta muodostettuja, stereotyyppisiä asenteita joitakin ilmiöitä tai
ihmisryhmiä kohtaan. Ilmiöstä on muodostettu mielikuva jo ennen sen kohtaamista. En-
nakkoluulo käsitteenä liitetään usein negatiiviseen asennoitumiseen. Melkein kaikilla
ihmisillä on joitakin ennakkoluuloja. Ero suvaitsevaisissa ja suvaitsemattomissa ihmi-
sissä on siinä, että suvaitsematon ihminen pitäytyy tiukasti näkemyksissään, vaikka to-
siasiat olisivatkin ennakkoluuloisten tulkintojen vastaisia. Suvaitsevaisessa ihmisessä
ennakkoluulot voivat muuttua ja murtua. Väärä tai puutteellinen tieto voi johtaa ennak-
koluulojen syntymiseen ja syrjintään (Wahlström 1996, 72, 120).

Asenteiden avulla ihminen tulkitsee ympäristöään, ohjaa käyttäytymistään sosiaalisissa
tilanteissa ja jäsentää kokemuksiaan itselleen mielekkääksi kokonaisuudeksi. Asteet
vaikuttavat myös siihen, miten ihminen käyttäytyy muita ihmisiä kohtaan. Ihmisen omat
uskomukset ja arviot vaikuttavat muun muassa siihen, kuinka hän kohtaa tuntematto-
man ihmisen. Asteet kulkevat mukana ihmisen kaikessa päivittäisessä toiminnassa.
(Erwin 2005, 9.) Ihminen luo tietyn suhtautumistavan, tulkintoja ja merkityksiä koh-
taamiinsa ilmiöihin. Asenne on emotionaalista tietoa, jossa yhdistyvät tiedolliset ja tun-
netekijät. Siksi pelkkä faktatiedon jakaminen ei riitä vaan kasvatuksessa on ymmärret-
tävä myös tunteiden merkitys. (Wahlström 1996, 72, 120.) Kielteiset ennakkoluulot ja
asteet ovat yhteydessä syrjintään. Ihminen voi ennaltaehkäistä omaa rasistista tai syr-
jivää käyttäytymistään tutkiskelemalla omia ennakkoluulojaan. Erilaisuuden hyväksy-
minen on vaikeasti sisäistettävä arvo, ja sen ymmärtämiseen sopivat toiminnalliset me-
netelmät ja elämykselliset draamaprosessit. Eläytyminen toisen rooliin mahdollistaa to-
dellisten tilanteiden kohtaamisen toisen näkökulmasta. (Sinivuori & Sinivuori 2007, 86–
87.)

4 DRAAMA KEINONA SUVAITSEVAISUUSKASVATUKSESSA

Tässä luvussa käsittelemme draamakasvatuksen käsitteitä ja mahdollisuuksia suvaitsevaisuuskasvatuksessa. Käsittelemme myös draaman avulla oppimista sekä toimintaa draamatyöpajassamme.

4.1 Rakkaalla draamalla on monta nimeä

Suomessa draaman alue on ollut hyvinkin hajanainen ja käsitteitä on ollut useita (Kanerva & Viranko 1997, 119). Itsekin alan kirjallisuuteen perehtyessämme olemme huomanneet, että draamasta kirjoitetaan monilla eri käsitteillä, joista yleisimmin käytettyjä lienevät draamakasvatus, draamapedagogiikka ja pedagoginen draama. Eri lähteissä näitä käsitteitä on kuitenkin useimmiten käytetty kuvaamaan samaa asiaa.

Modernina draamakasvatuksena pidetään yleensä 1900-luvulla kouluissa tehtyä draamaa ja teatteria (Heikkinen 2002, 16). Sanoja draama ja teatteri on määritelty eri maissa ja maanosissa monin eri tavoin, mutta Suomessa sana draama on vakiintunut tarkoittamaan näytelmäkirjallisuutta ja sana teatteri sekä itse toimintaa että teatterirakennusta. Draamakasvatuksen alalla näiden käsitteiden käyttö on ollut sekavaa 1900-luvun alusta asti, ja niitä on käytetty toisinaan synonyymeinä, toisinaan eri merkityksissä. Heikkinen seuraa teoksessaan Vakava leikillisyyttä – Draamakasvatusta opettajille brittiläistä käsitteenmäärittelyä, ja viittaa draamakasvatuksen käsitteellä erilaisissa oppimisympäristöissä tehtävään draamaan ja teatteriin. Heikkinen pitää draamakasvatuksen käsitettä kattavampana kuin esimerkiksi draamapedagogiikan tai teatterikasvatuksen käsitteitä, koska siihen sisältyvät myös draamakasvatuksen eri genret sekä teatteritoiminta kouluissa. (Heikkinen 2004b, 19–20.)

Pedagoginen draama voidaan määritellä sekä taideaineeksi että opetusmenetelmäksi. Opetusmenetelmänä draamassa käytetään teatterin ilmaisukeinoja ja toiminnallisia työtapoja pedagogisiin tarkoituksiin, eivätkä silloin pääasiana ole draaman taidot tai taide. (Kanerva & Viranko 1997, 111, 115.) Østernin mukaan draama on taideaine, mutta sitä voidaan käyttää myös opetusmenetelmänä. Draamassa käytetään teatterin keinoja peda-

gogisiin tarkoituksiin. (1995, 43.) Lintunen määrittelee pedagogisen draaman opetusmenetelmäksi, jossa hyödynnetään teatteritaiteen eri elementtejä, ja jossa opittavaan asiaan paneudutaan roolityöskentelyn avulla. Roolityöskentelystä seuraa tunnekokemus, joka edistää ymmärtämistä ja oppimista. (Lintunen 1995, 109 ; Lintunen 1996, 36.)

4.2 Draaman potentiaali suvaitsevaisuuskasvatuksessa

Opinnäytetyömme toiminnallinen osuus on suunnittelemamme suvaitsevaisuutta edistävä draamatyöpaja, joka koostuu erilaisista draamaharjoitteista. Draamaa käytämme siis opetus- ja kasvatukseen, eikä tarkoituksemme ole sen kummempin perehtyä esimerkiksi teatteriesityksen valmistamiseen tai lavastukseen, jotka nekin kyllä liittyvät draamaan taideaineena. Suomessa perusopetuksen arvopohjan yhtenä kohtana mainitaan monikulttuurisuuden hyväksyminen. Perusopetuksen avulla halutaan muun muassa edistää suvaitsevaisuutta ja kulttuurien välistä ymmärtämystä. (Opetushallitus 2004, 12, 15.) Draamakasvatuksen avulla voidaan käsitellä aiheita, joita muussa kouluopetuksessa voi olla vaikeampaa tavoittaa, kuten esimerkiksi tunteiden käsittely ja arvoihin liittyvä pohdiskelu. (Tikkanen 2007.) Draama soveltuu omien asenteiden ja ajatusten tutkimiseen ja tiedostamiseen (Østern 1995, 60).

Draamakasvatus on kokonaisvaltaista kasvatusta, ja se antaa monia mahdollisuuksia muun muassa sellaisten valmiuksien harjoittamiseen, joihin yleissivistävä suomalainen peruskoulu pyrkii, mutta joihin ei ole omia erillisiä oppiaineita (Heikkinen 2004b, 14). Draamakasvatus mahdollistaa merkitysten luomisen ja tutkimisen. Teatteritaitojen opiskelu ei ole pääasia, vaan teatteri on toiminnan muoto ja kieli. (Heikkinen 2004a.) Draaman avulla voidaan käsitellä turvallisesti todellisuuden jännitteitä. Draaman vahvuus on sen todellisuutta ja fiktiota yhdistävässä prosessissa. (Karkkulainen 2011, 14.) Heikkisen mukaan draamakasvatuksen avulla opitaan sisällöstä, omasta itsestä, sosiaalisista taidoista ja draamasta. Draamakasvatuksessa käsitellään jotain tiettyä asiasisältöä, ilmiötä tai ongelmaa, johon pureudutaan draaman keinoin. Draamakasvatuksen avulla on mahdollista kehittää sekä omaa itseä että yhteistyötaitoja toisten kanssa. (Heikkinen 2002, 91.)

Draama vahvistaa osallistujan empatiakykyä, jota harjoitellaan draamassa erilaisten roolien ottamisilla (Toivakka & Maasola 2011, 44). Empatiakyky, eli edellytyksemme aset-

tua toisen ihmisen asemaan, vahvistuu taiteen avulla. Suvaitsevaisuus ja erilaisuuden kunnioittaminen kehittyvät sen mukana, kun ihmisen kyky ymmärtää erilaisuutta ja tulkita ilmiöitä eri tavoin vahvistuvat. Tämä taas yhteiskunnallisesti katsoen voi vähentää syrjintää. Taide, musiikki ja teatteri opettavat ilmaisu- ja kuuntelutaitoa. Taiteen avulla voi oppia universaaleja taitoja, joita tarvitaan etenkin muualla kuin taiteen piirissä, joita kuitenkin on vaikea oppia muualla. (Venkula 2003, 45, 51–52, 56.) Draamatyöpajassamme tehtävät draamaharjoitteet ja lyhytelokuvat antavat osallistujille mahdollisuuden harjoitella toisen asemaan asettumista. Painoarvoa on myös reflektoiduilla yhteiskeskusteluilla, joissa kaikki saavat ilmaista mielipiteensä ja joissa kaikkien mielipidettä kunnioitetaan.

Olemme valinneet työmenetelmäksemme draaman, sillä se sopii hyvin suvaitsevaisuuskasvatukseen toteuttamiseen. Asiakaslähtöisyys näkyy draamatyöpajassamme siten, että sisältöä suunnitellessamme olemme ottaneet huomioon osallistujien ikä- ja kehitystason. Draamatyöpajamme teemaa, suvaitsevaisuutta, käsitellään yhdessä nuorten kanssa keskustelemalla ja pohtimalla, jotta suvaitsevaisuus käsitteenä tulisi nuorille konkreettisemmaksi ja ymmärrettävämmäksi. Osallistujat ovat myös itse mukana tuottamassa sisältöä harjoitteisiin. Me ohjaajat olemme suunnitelleet tehtäville harjoitteille raamit, mutta ilman nuorten osallistumista ja osuutta ne eivät olisi olleet merkityksellisiä.

4.3 Draaman avulla oppiminen

David A. Kolbin kehittämä kokemuksellisen oppimisen malli käsitetään kokemusten muuttumisena ja laajenemisena ympäristön ja oman itsen vuorovaikutuksessa. Tässä mallissa oppiminen nähdään oppijaa koskettavana prosessina, joka toimii eri aistikanavien, tunteiden, kokemusten, elämysten ja mielikuvien avulla. Tämän vuoksi malli sopii hyvin abstraktien asioiden opettelemiseen. Oleellista oppijalle on olla kosketuksissa opittavan ilmiön kanssa oman kokemuksen avulla. Pelkästään kokemus ei kuitenkaan takaa oppimista, vaan pohdiskelu ja koetun asian reflektointi ovat keskeisiä osia kokemuksellisen oppimisen prosessissa. (Toivakka & Maasola 2011, 43.) Kolbin malli sopii työmenetelmäämme, draamaan, koska suvaitsevaisuus käsitteenä voi olla melko abstrakti ja nuorille vaikeasti hahmotettavissa. Draamatyöpajassa nuoret ovat kosketuksissa suvaitsevaisuuteen liittyvien asioiden kanssa itse tekemällä ja kokemalla. Katajan ym. mukaan draamassa opittava asia

tuodaan toiminnan, pohdinnan ja oivaltamisen avulla tietoisuuteen (2011, 111). Siten nuoret ovat aktiivisia toimijoita omassa oppimisessaan.

Erityisesti 10–12 -vuotiaiden opettamisessa pedagogiseksi menetelmäksi sopii tekemisen avulla oppiminen (Dunderfelt 2011, 84). Pedagogisen draaman työtavat noudattavat kokemuksellisen oppimisen periaatteita. Draaman avulla oppimisessa on lähtökohtana oppijan maailma. Kokemuksen ja elämyksen läsnäolo korostuu draaman avulla oppimisessa. Draamassa osallistujat luovat usein itse oppimistilanteet, toisin kuin perinteisessä opetuksessa. Tarinoiden luominen, ongelmien ratkaiseminen ryhmässä ja toisilta oppiminen liittyvät oleellisesti draamatyöskentelyyn. Draamatyöskentely on kuvitteellista toimintaa, jonka avulla voidaan tarkastella ihmisen käyttäytymistä erilaisissa tilanteissa ja olosuhteissa. Osallistujat käyttävät draaman luomiseen todellisesta elämästä saamia kokemuksia ja tietoja. Draama mahdollistaa tunteita, ajatuksia ja ilmaisuja, jotka eivät arkipäiväisissä tilanteissa ehkä ole sallittuja. Roolissa oleminen antaa osallistujalle kokemusperäisen elämyksen ja mahdollisuuden oppimiseen. Draaman avulla jäsennetään ja käsitteellistetään omakohtaisesti koettuja asioita. Keskustelun ja arvioinnin avulla kokemukset ja elämykset liitetään laajempiin yhteyksiin. (Toivakka & Maasola 2011, 44.)

Draaman ihmiskäsitys on kokonaisvaltainen, ja perustuu näkemykseen yksilöstä arvokkaana olentona ja aktiivisena ajattelijana. Myös draaman oppimiskäsitys on kokonaisvaltainen, jota luonnehtivat kokemuksellinen tekemällä oppiminen, vuorovaikutuksellisuuteen pyrkiminen ja reflektointi. Draama antaa mahdollisuuden havainnoida, ymmärtää ja arvottaa tutkittavaa ilmiötä. Draama sopii erilaisille oppijoille, sillä se harjoittaa aivojen tunne- ja järkialueita draamatilanteen kaksoistietoisuuden avulla. Kaksoistietoisuudella tarkoitetaan sitä, että roolissaan oppija voi kokea fiktion avulla, ja samalla tiedostaa kokemistaan omana itsenään. (Kanerva & Viranko 1997, 114.)

Myös Lauri Rauhalan ihmiskäsitys ottaa ihmisen huomioon kokonaisvaltaisesti. Rauhala jäsentää ihmisen olemassaolon tajunnallisuuden, kehollisuuden sekä situationaalisuuden osa-alueisiin. Rauhala liittää tajunnallisuuden ihmisen mieleen ja mielellisyyteen. Ihmisen mieli antaa merkityssuhteita asioille ja ilmiöille, joita ihminen kokee. Ihmisen mieli liittää uudet tiedot ja kokemukset vanhaan kokemusperustaan. On mahdollista auttaa ihmistä kokemaan jotain uutta, joka ei aiemmin ole kuulunut tämän kokemusmaail-

maan. Kehollisuudella tarkoitetaan ihmisen konkreettista ulottuvuutta eli vartaloa. Situationaalisuudella tarkoitetaan sitä, että ihmistä ei voida käsittää ilman häntä ympäröivää maailmaa. Ihmisen on oltavasuhteessa maailmaan, oltava jonkun lapsi, tunnettava muita ihmisiä ja oltava jossain paikassa. (Rauhala 2005, 32–47.)

Lauri Rauhalan ihmiskäsitys sopii myös meidän jokaisen ohjaajan käsitykseen ihmisestä. Sosiaalialan ammattieettisten ohjeiden mukaan sosiaalialan asiakkaalla on oikeus tulla kohdatuksi kokonaisvaltaisesti (Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry 2005, 8). Rauhalan ihmiskäsitys sopii sosiaalialalla tehtävään työhön, sillä se ottaa ihmisen huomioon kokonaisvaltaisena olentona. Ohjaajan ihmiskäsitys luo pohjan hänen kasvatuseritykselleen ja vaikuttaa joko tiedostamattomalla tai tiedostetulla tasolla ohjaustapaan (Ojanen 2009, 13).

Erilaisista ohjauksikäytännöistä David A. Kolbin kokemuksellisen oppimisen malli sopii hyvin Lauri Rauhalan holistisen ihmiskäsityksen kanssa yhteen, sillä niissä molemmissa otetaan huomioon ihmisen monia eri osa-alueita ja nähdään ihminen kokonaisvaltaisena yksilönä. Toiminnan toteuttamisen ja arvioinnin kannalta oman ohjauksikäytännön tarkoituksenmukainen suunnittelu ja tiedostaminen ovat tärkeitä. Ohjauksikäytännön tiedostamisen myötä myös johdonmukainen ja tavoitteellinen toiminta ohjaajina sekä työmme vaiheiden totuudenmukainen reflektointi ovat mahdollisia.

5 DRAAMATYÖPAJAN TOIMINTAKERRAT

Draamatyöpajamme toiminnan päätavoitteena on edistää nuorten suvaitsevaisuutta. Tässä luvussa kuvailemme draamatyöpajamme toiminnan toteuttamista ja sen reunaehdoja, kohderyhmää ja toimintakertojen sisältöä.

5.1 Toiminnan toteuttaminen

Toimintamme tavoitteena on suvaitsevaisuuden edistäminen. Kohderyhmänämme olivat 6. luokan oppilaat, jotka ovat iältään noin 12-vuotiaita. Kohderyhmämme oppilaat tunsivat jo toisensa, joten meidän ei tarvinnut käyttää paljon aikaa tutustumisharjoitteisiin. Opinnäytetyömme toiminnallinen osuus koostui viidestä toimintakerrasta, ja jokaista toimintakertaa varten oli varattu aikaa noin kaksi oppituntia. Koska meitä oli kolme ohjaajaa, kaksi ohjasi ryhmää ja yksi havainnoi ja teki muistiinpanoja. Osa harjoitteista tehtiin pareittain, joten jos osallistujia oli pariton määrä, yksi ohjaajista osallistui harjoitteeseen. Myös havainnoija saattoi tarpeen vaatiessa osallistua ohjaamiseen ja järjestyksen ylläpitämiseen. Osallistujilla ei tarvinnut olla aiempaa kokemusta draamasta tai teatterista.

Draamatyöpajamme päätavoitteena oli suvaitsevaisuuden edistäminen. Jokaiselle toimintakerralle olimme asettaneet osatavoitteita, jotka veivät toimintaamme prosessinomaisesti kohti päätavoitteen saavuttamista. Pyrimme edistämään suvaitsevaisuutta herättelemällä nuoria ajattelemaan omia asenteitaan ja ennakkoluulojaan. Nuoret harjoittelivat myös toisen asemaan asettumista ja oman mielipiteen ilmaisemista. Nuoret pohtivat myös osallistujien sekä kaikkien ihmisten yhtäläisyyksiä. Jokaisen toimintakerran jälkeen arvioimme osatavoitteisiin pääsyä havainnointimme perusteella. Mikäli asettamamme osatavoitteet eivät toteutuneet, otimme huomioon sen suunnitellessamme seuraavaa toimintakertaa tekemällä tarvittavat muutokset suunnitelmiin.

TAULUKKO 1. Draamatyöpajan toimintakertojen sisältö

	Osatavoite	Toiminnan kulku	Tavoitteiden toteutuminen	Toiminnan kehittäminen seuraavalle toimintakerralle
1. kerta	Tutustuminen ja itseilmaisua	Lämmittelyharjoite/ Tutustumisharjoite Ryhmälle säännöt 2x impro.harjoite Mielipidejana Loppukeskustelu	Tutustuttiin ja päästiin alkuun itseilmaisussa	Lisää itseilmaisua, tunnelman rauhoittaminen, nuorten rohkaisu itseilmaisuun
2. kerta	Samanaisuuden sekä omien asenteiden ja ennakkoluulojen huomaaminen	Lämmittelyharjoite Samanaisuusohjelma. Ennakkoluuloohjelma. Suvaitsevaisuusbingo Loppukeskustelu Itseilmaisuharjoite	Löydettiin yhtäläisyyksiä ja aloitettiin omien ennakkoluulojen pohdinta sekä suvaitsevaisuus käsitteen avaaminen	Käsitteiden konkretisointi ja liittäminen nuorten elämään, tunnelman rauhoittaminen, nuorten rohkaisu itseilmaisuun
3. kerta	Asenteiden ja ennakkoluulojen huomaaminen ja niihin vaikuttaminen	Lämmittelyharjoite Asenne- ja Ennakkoluulokeskustelu Tietovisa Käsikirjoitukset Loppukeskustelu	Asenteiden tiedolliseen puoleen vaikuttaminen jäi vaillinaiseksi, mutta omia ennakkoluuloja käsiteltiin syvemmin	Asenteiden tiedolliseen puoleen vaikuttamisen loppuun vieminen, nuorten rohkaisu itseilmaisuun
4. kerta	Toisen asemaan asettuminen	Lämmittelyharjoite Tietovisan vastaukset ja niistä keskustelu Käsikirjoitukset loppuun Kameran käytön ohjeistus Lyhytelokuvien kuvaus Loppukeskustelu	Kaikki muut paitsi lyhytelokuvan kuvaajat harjoittelivat roolin ottamista eli toisen asemaan asettumista	Empatiaharjoitteen lisääminen
5. kerta	Toisen asemaan asettuminen	Lämmittelyharjoite Empatiaharjoite Empatiakeskustelu Elokvien katsominen ja niistä keskustelu Draamatyöpajan loppukeskustelu Osallistujien kirjallinen itsearviointi	Lähes kaikki harjoittelivat roolin ottamista eli toisen asemaan asettumista	

Ensimmäiset kaksi toimintakertaa koostuivat erilaisista leikeistä, peleistä, lämmittely- ja draamaharjoitteista, yhteiskeskusteluista ja ohjeistuksista. Kolmannella toimintakerralla osallistujat käsikirjoittivat pienryhmissä lyhytelokuvat, jotka kuvattiin neljännellä toimintakerralla. Jokaisen draamaharjoitteen jälkeen kävimme ryhmän kanssa lyhyen, reflektioivan purkukeskustelun harjoitteen tarkoituksesta ja tavoitteesta sekä sen herättämisestä ajatuksista ja tunteista. Viimeisellä toimintakerralla lyhytelokuvat katsottiin koko ryhmän kesken ja käytiin draamatyöpajan päättävä purkukeskustelu. Valitsimme lyhytelokuvan toteuttamisen yhdeksi työmenetelmäksi, koska sen tekemiseen sisältyi draamatyöskentelyä ja uskoimme nuorten motivoituvan tästä metodista.

Lyhytelokuvien toteuttamiseen sovelsimme Taikalamppu-menetelmää. Taikalamppu-menetelmän oppaan mukaan kyseinen menetelmä on kehitetty Nukun Elokuvakoulussa Oulussa vuosina 2003–2005. Nuoret keksivät itse elokuvan käsikirjoituksen ja tiivistävät tarinan viiteen lauseeseen. Lopuksi lyhytelokuva kuvataan kronologisesti samassa järjestyksessä, kuin se on kerrottu. Lyhytelokuvia ei leikata ja ne voidaan katsoa heti kuvaamisen jälkeen. (Taikalamppu-menetelmän opas – oivaltavaa käytännön dramaturgiaa elokuvatyöpajoihin 2005, 4–6.)

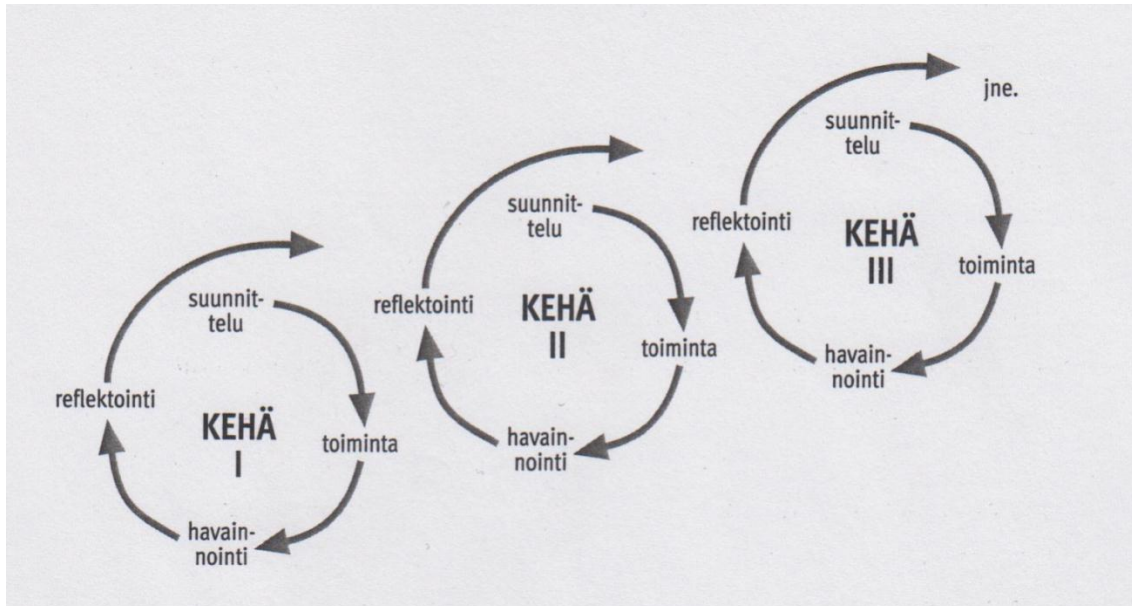
Tarkoituksenamme oli käydä tutustumassa tiloihin ja osallistujiin etukäteen, jotta osaisimme varautua paremmin tuleviin toimintakertoihin ja jotta olisimme jo ehtineet hieman tutustua nuoriin ennen ensimmäistä toimintakertaa. Draamatyöpajamme kuitenkin käynnistyi niin lyhyellä varoitusaajalla, että tähän ei ollut mahdollisuutta. Toimintakertojen sisällöt suunnittelimme siten, että meillä on riittävästi tarkoituksenmukaisia harjoitteita, mutta suunnitelmien muuttaminen on myös mahdollista. Suunnittelimme toimintamme siten, että tärkeimmiksi kokemamme harjoitteet pidettiin aina ensin, jotta mitään tärkeää ei jäänyt pitämättä, jos toiminnalle varattu aika olisi loppunut kesken. Hankimme tarvittavat välineet ja tarvikkeet aina etukäteen.

Käsitellessään suvaitsevaisuuden kasvattamista Wahlström toteaa, että on tärkeää luoda ilmapiiri, jossa jokaisen mielipidettä kuunnellaan ja arvostetaan (1996, 121). Draamatyöpajassamme korostimme jokaisen osallistujan mielipiteen tärkeyttä sekä suvaitsevaista ja kunnioittavaa ilmapiiriä. Rohkaisimme osallistujia yhteiseen keskusteluun ja mielipiteiden jakamiseen. Ohjaajina pyrimme olemaan kannustavia, joustavia, helposti lähestyttäviä ja reiluja. Pyrimme kohtelemaan jokaista osallistujaa tasa-arvoisesti, ta-

kaamaan kaikille yhtäläiset mahdollisuudet osallistumiseen ja mielipiteen ilmaisemiseen. Puutuimme myös kiusaamiseen ja syrjimiseen. Painotimme, että kysymyksiä saa esittää milloin vain. Harjoitteiden alussa näytimme itse esimerkkiä, jotta osallistujien olisi helpompaa uskaltaa heittäytyä harjoitteisiin. Ohjauksemme tavoitteena oli mahdollistaa nuorten aktiivinen osallistuminen draamatyöpajassamme ja siten edistää suvaitsevaisuutta kokemuksellisen oppimisen keinoin. Edellä mainittujen asioiden avulla ja omalla esimerkillämme mahdollistimme suvaitsevaisuuden edistymisen draamatyöpajassamme.

5.2 Toiminnan kehittäminen

Toimintamme kehittämiseksi keräsimme osallistujilta suullista palautetta ryhmäkeskustelun muodossa neljän ensimmäisen toimintakerran päätteeksi. Pyysimme palautetta yhdessä tehdyistä harjoitteista, ohjaustaidoistamme sekä siitä, oliko toimintaan osallistuminen mielekästä. Pyysimme palautetta myös luokan opettajalta niillä kerroilla, kun hän oli paikalla.

KUVIO 1. Toimintatutkimuksen spiraalimainen eteneminen.

Draamatyöpajamme toiminnan kehittämisessä hyödynsimme kehittämistä eteenpäin vieviä syklejä, jotka seuraavat toisiaan. Saari esittelee toimintatutkimuksen spiraali-

maista etenemistä (*KUVIO 1*). Eteneminen syklin eri osissa voi tapahtua tilanteen mukaan myös eri järjestyksessä. (2007, 122–123.) Suunnitteluvaiheessa suunnittelimme draamatyöpajamme toiminnan, jonka jälkeinen toimintavaihe tarkoitti draamatyöpajamme varsinaista toteutusta koululla. Havainnointivaiheeseen kuuluivat oma havainnointimme sekä palautekeskustelut osallistujien kanssa. Reflektointivaiheessa arvioimme toimintamme kehittämistarpeita saamamme palautteen ja oman havainnointimme perusteella. Tämän pohjalta kehitimme toimintaamme seuraavia toimintakertoja varten.

Toisena arvioinnin muotona käytämme havainnointia. Hirsjärven, Remeksen ja Saja-vaaran mukaan havainnoinnin avulla saadaan selville, toimivatko ihmiset, niin kuin he sanovat toimivansa. Havainnoinnin etuna on sen avulla saatava välitön, suora tieto esimerkiksi yksilöiden tai ryhmien toiminnasta ja käyttäytymisestä. Havainnointi toimii hyvänä menetelmänä esimerkiksi vuorovaikutuksen tutkimisessa ja vaikeasti ennakoitavissa tai nopeasti muuttuvissa tilanteissa. Toisaalta on mahdollista, että havainnoija saattaa läsnäolollaan häiritä tilannetta tai jopa muuttaa sitä. Haittaa voidaan pienentää esimerkiksi siten, että havainnoija tutustuu havainnoitaviin etukäteen, jotta hänen läsnäoloonsa totutaan. (2009, 212–213.) Draamatyöpajan aikana yksi ohjaajista keskittyi havainnoimiseen ja teki toimintakerran kulusta muistiinpanoja. Vaihdoimme havainnoivaa ohjaajaa jokaiselle toimintakerralle. Jokaisen toimintakerran jälkeen keskustelimme toimintakerran kulusta ja kirjoitimme yhteistä työpäiväkirjaa, johon kirjasimme muistiin kaikki havainnot heti toimintakerran päättymisen jälkeen. Oli tärkeää, että muistiinpanot tehtiin heti toimintakerran päättymisen jälkeen, jolloin havainnot olivat vielä tuoreessa muistissa.

5.3 Ensimmäinen toimintakerta

Leskisen mukaan toiminta ja harjoitteet tulisi suunnitella hyvin ja käytettävissä oleva aika ja tila täytyy ottaa huomioon. Ohjaajan tulisi kuitenkin olla mahdollisimman joustava ja muuttaa tarvittaessa suunnitelmia tilanteen mukaan. Ohjaajien tulisi myös esitellä itsensä heti alkuun ja kertoa jotakin taustoistaan. Tämä vähentää osallistujien ennakkoluuloja ja pelkoja. Myös osallistujien kanssa on syytä tehdä esittelykierrros, jotta kaikki tulevat nähdäksi ja kuulluksi. (2009, 17–18.)

Ensimmäisen toimintakerran osatavoitteinamme olivat tutustuminen ja itseilmaisun harjoittaminen. Ensimmäisen toimintakerran aloitimme tervetuloivotuksilla ja itsemme esittelyllä. Kerroimme osallistujille pääpiirteittäin toimintakertojen etenemisestä ja sisällöistä. Osallistujat esittivät kysymyksiä tulevasta toiminnasta ja olivat innokkaita aloittamaan toiminnan. Aloitimme toimintakerran harjoitteella, jossa jokainen osallistuja sai vuorollaan kertoa nimensä ja yhden asian, josta pitää. Harjoite onnistui suurimaksi osaksi suunnitelmien mukaan. Tämän jälkeen siirryimme tutustumisharjoitteisiin, joiden tarkoituksena oli tutustuminen ja nimien oppiminen. Tutustumisharjoitteet toimivat tällä toimintakerralla myös lämmittelyharjoitteina.

Tutustumisharjoitukset ovat hyvä keino päästä eroon alkujännityksestä ja saada osallistujat rentoutumaan. On myös tärkeää, että jokainen osallistuja tulee huomioon otetuksi. Lämmittelyharjoituksilla keho ja mieli viritetään tulevaa toimintaa varten (Leskinen 2009, 21, 31). Aloitimme jokaisen toimintakerran lämmittelyharjoitteella, jonka avulla orientoituttiin tulevaan toimintaan. Lämmittelyharjoitteena käytimme leikkejä ja pelejä. Pelejä ja leikkejä käytetään osallistujien huomion keskittämiseksi sekä ryhmän rauhoittamiseksi tai herättelemiseksi (Owens & Barber 2010, 23).

Tutustumisharjoitteiden aikana oli havaittavissa alkujännitystä. Molemmat tutustumisharjoitteet osoittautuivat melko vaativiksi, ja osallistujat tarvitsivat ohjausta ja kannustusta harjoitteen toteuttamiseen. Pohdimme, olivatko harjoitteet mahdollisesti liian haastavia heti draamatyöpajan alussa pidettäväksi, ymmärsivätkö osallistujat antamiemme ohjeita vai oliko kyse alkujännityksestä. Tulimme siihen tulokseen, että harjoitteet olivat luultavasti liian haastavia heti draamatyöpajan alussa pidettäväksi ja osallistujilla saattoi olla vielä alkujännitystä. Tämän jälkeen sovimme ryhmälle yhteiset säännöt. Osallistujat saivat itse ehdottaa sopivia sääntöjä draamatyöpajaamme. Heiltä tuli paljon hyviä ehdotuksia, ja ohjaajat ehdottivat lisäksi vielä muutamia sääntöjä. Sitouduimme yhdessä noudattamaan näitä sääntöjä, joihin palattiin aina tarvittaessa.

Improvisaatioharjoitusten avulla osallistujan kyky käyttää mielikuvitusta lisääntyy, ja niiden tavoitteena on kannustaa osallistujaa itseilmaisuun draamallisen toiminnan keinoin. Improvisaation avulla harjoitellaan toisen ihmisen tilanteeseen ja tunteisiin eläytymistä ja opitaan luontevaa vuorovaikutusta ja muiden huomioon ottamista. (Sinivuori & Sinivuori 2007, 191.) Draamatyöpajassamme nuoret harjoittelivat itseilmaisua im-

provisaatioharjoitteiden avulla. Ensimmäinen harjoite sujui hyvin ja osallistujat olivat innokkaasti mukana harjoitteessa. Toinen harjoite vaati ryhmätyöskentelyä, ja ryhmässä toimiminen osoittautui haasteelliseksi. Pohdimme jälkeinpäin, oliko harjoitteen haasteellisuuden syynä ryhmätyöskentelyn vaikeus vai epäselvästä ohjeistus. Antamamme ohjeet olisivat voineet olla selkeämmät.

Ensimmäisen toimintakerran viimeisessä harjoitteessa harjoiteltiin oman mielipiteen ilmaisua ja sen perustelua. Harjoitteessa esitettiin suvaitsevaisuuteen liittyviä väittämiä ja kysymyksiä. Harjoite onnistui hyvin ja osallistuminen oli aktiivista. Harjoitteen aikana oli jonkin verran huomattavissa ryhmäpaineen vaikutusta oman mielipiteen ilmaisuun. Osallistujat eivät aina pysyneet omassa mielipiteessään silloin, kun suurin osa osallistujista oli eri mieltä tai kun ohjaajat pyysivät osallistujia perustelemaan mielipidettään. Koimme harjoitteen hyödylliseksi, sillä sen aikana syntyi monia hyviä keskusteluja suvaitsevaisuudesta. Tämä harjoite oli myös osallistujille erityisen mieluista ja se koettiin tärkeäksi.

Koko draamatyöskentelyn ajan on hyvä jakaa kokemuksia ja huomioita yhteisesti. Reflektointi ja keskustelu tapahtuvat jokaisen draamaharjoitteen jälkeen pohtimalla draaman lopputulosta, sen herättämiä tuntemuksia ja rooleissa olemista. (Toivakka & Maa-sola 2011, 46.) Draamatyöskentelyyn kuuluvat olennaisesti erilaiset ryhmäkeskustelut, jotka kehittävät reflektiivisyyttä ja sosiaalisia taitoja (Lintunen 1996, 40). Jokainen harjoite käytiin yhdessä keskustellen läpi heti sen päätyttyä. Jokaisen toimintakerran päätteeksi kävimme yhteisen loppukeskustelun, jossa keräsimme suullista palautetta toiminnan kehittämistä varten. Samalla osallistujat reflektoivat omaa toimintaansa työpajassa sekä kävivät läpi toimintakerran herättämiä tunteita ja ajatuksia. Istuimme piirissä ja kuuntelimme rauhallista taustamusiikkia. Kaikki sulki silmänsä ja ohjaajat kysivät kysymyksiä, joihin osallistujat vastasivat nostamalla peukun pystyyn, vaakatasoon tai alas. Seuraavaksi avattiin silmät ja piirissä kierrätettiin esinettä yhden kierroksen ajan ja jokainen sai näin puheenvuoron. Osallistujat vastasivat kysymykseen, miltä tuntui osallistua draamatyöpajan toimintakertaan. Mielestämme oli tärkeää antaa jokaiselle mahdollisuus sanoa mielipiteensä ja että kaikki tulisivat huomioiduiksi. Esineen kierrättäminen oli myös hyvä idea, koska se konkretisoi puheenvuoron yhdelle osallistujalle kerrallaan. Lisäksi puheenvuorossa olevalla oli jotain, mihin kiinnittää huomionsa puhuesaan, mikä helpotti jännitystä. Tämän jälkeen keskustelu oli vapaampaa ja puheenvuo-

ron sai viittaamalla. Olimme suunnitelleet kysymykset keskustelun tueksi etukäteen (LIITE 1). Tämä loppukeskustelu pidettiin saman sisältöisenä neljän ensimmäisen toimintakerran päätteeksi.

Osallistuminen keskusteluun oli aktiivista ja positiivinen yllätys. Mieluisimmaksi harjoitteeksi osallistujat kokivat harjoitteen, jossa ilmaistiin omia mielipiteitä. Olimme tyytyväisiä siihen, että osallistujat uskalsivat myös antaa loppukeskustelussa kritiikkiä toiminnastamme. Osa nuorista koki epämiellyttäväksi silmät suljettuina kävelemisen, jota vaadittiin toisessa tutustumisharjoitteessa. Päätimme tämän vuoksi vaihtaa kolmannelle toimintakerralle suunnitellun samantapaisen lämmittelyharjoitteen täysin erityyppiseen harjoitteeseen. Nuoret pohtivat ääneen myös omaa ja muiden osallistumista ja toivoivat, että kaikki olisivat seuraavalla kerralla keskittyneempiä yhteiseen toimintaan. Ohjaajilta osallistujat toivoivat tiukempaa kurinpitoa. Sovimme yhdessä osallistujien kanssa, että seuraavalla toimintakerralla kaikki kiinnittävät enemmän huomiota omaan käyttäytymiseensä.

Ensimmäisen toimintakerran osatavoitteena oli tutustuminen ja itseilmaisun harjoittelu. Tutustuminen erilaisten harjoitteiden avulla onnistui hyvin. Tällä toimintakerralla opimme toistemme nimet, kuulimme toistemme mielipiteitä ja mielenkiinnonkohteita ja tutustuimme yhteisen toiminnan avulla. Draamatyöskentelyssä edellytettävä rento ilmapiiri toteutui osittain. Nuoret osallistuivat harjoitteisiin, mutta tunnelma oli välillä levoton. Itseilmaisuuksiin suunnittelemamme harjoitteet toimivat vaihtelevasti. Suurin osa pääsi itseilmaisun tavoitteeseen, eli he kertoivat itsestään, ilmaisivat mielipiteitään sekä osallistuivat aktiivisesti draamaharjoitteisiin. Jotkut osallistujista eivät päässeet itseilmaisun harjoittelun tavoitteeseen. Otimme tämän huomioon seuraavilla toimintakerroilla muun muassa siten, että lisäsimme toiselle toimintakerralle ylimääräisen itseilmaisuharjoitteen. Päätimme myös kiinnittää enemmän huomiota hiljaisempien osallistujien itseilmaisun tukemiseen.

5.4 Toinen toimintakerta

Toisen toimintakerran osatavoitteena oli huomata kaikkien ihmisten samanlaisuuksia sekä omia asenteita ja ennakkoluuloja. Ensimmäisen toimintakerran jälkeen olimme pohtineet keinoja, joilla voisimme edistää osallistujien keskittymistä harjoitteisiin. Pää-

timme toimintakerran alussa ottaa puheeksi yleisen levottomuuden. Käytimme myös aikaa tunnelman rauhoittamiseen eri harjoitteiden välissä.

Olimme jo ensimmäisellä toimintakerralla huomanneet, että hiljaisemmat osallistujat jäävät helposti aktiivisempien osallistujien varjoon. Tällä ja tulevilla toimintakerroilla olimme varautuneet antamaan nuorille tukea itseilmaisuuksiin. Kannustimme kaikkia osallistujia osallistumaan harjoitteisiin. Näytimme itse esimerkkiä ja joku ohjaajista osallistui useimpiin harjoitteisiin. Rohkaisimme osallistujia antamalla positiivista palautetta ja antamalla heille mahdollisuuksia työparien ja -ryhmien valintaan. Kannustimme nuoria osallistumaan keskusteluun muun muassa antamalla nimellä puheenvuoron, esittämällä apukysymyksiä, aiheeseen johdattelemalla, antamalla vastaajille aikaa ja positiivista palautetta.

Toinen toimintakerta aloitettiin nimien kertaamisella ja lämmittelyharjoituksella. Olimme valinneet ja suunnitelleet lämmittelyharjoitukset kohderyhmällemme siten, ettei niihin vaadita erityistaitoja vaan jokainen voi osallistua niihin omien kykyjensä mukaan. Pyrimme siihen, että kynnyks harjoitteisiin osallistumiselle olisi kaikille mahdollisimman matala. Onnistuimme mielestämme valitsemaan lämmittelyharjoitukset sopiviksi kohderyhmällemme, koska valtaosa nuorista osallistui niihin innokkaasti, ja lämmittelyharjoitteiden jälkeen oli helppoa siirtyä varsinaiseen toimintaan. Myös ohjaajina koimme rentoutuvamme lämmittelyharjoitusten aikana.

Tällä toimintakerralla draamatyöpajassamme oli harjoite, jossa nuoret pohtivat itsensä ja luokkakavereiden yhtäläisyyksiä. Harjoitetta seuranneella keskustelulla pohdimme syvemmin kaikkien ihmisten samanlaisuutta. Tällä tavalla pyrimme luomaan ymmärrystä kaikkien ihmisten samankaltaisuudesta erilaisuuteen takertumisen sijaan. Osallistuminen oli aktiivista, parityöskentely onnistui hyvin ja kaikki löysivät itsestään ja paristaan yhtäläisyyksiä. Asenne ja ennakkoluulo – harjoite toteutettiin pareittain ja parit vaihtuivat useasti harjoitteen aikana. Harjoitteen tarkoituksena oli pohtia, millä perusteella teemme päätelmiä muista ihmisistä. Vaihdoin jokaisen kysymyksen jälkeen paria, jotta osallistujien täytyisi tehdä päätelmiä sen sijaan, että arvaus perustuisi tietoon. Ohjaaja kyseli osallistujilta, millä perusteella he olivat tehneet päätelmiä. Harjoitteen jälkeen käydyssä keskustelussa avasimme harjoitteen tarkoitusta ja selvensimme ennako-

luulojen merkitystä. Keskustelu jäi melko pinnalliseksi, joten päätimme palata aiheeseen vielä seuraavalla toimintakerralla.

Seuraavaksi kävimme keskustelun suvaitsevaisuudesta ja suvaitsemattomuudesta. Kyseimme osallistujilta, mitä suvaitsevaisuus heidän mielestään on. Osallistujilta nousi hyviä ajatuksia ja apukysymyksillä saimme keskustelua syvennettyä. Keskustelimme siitä, mitä muita sanoja suvaitsevaisuus-käsite tuo nuorten mieliin. Tarkoituksena oli, etteivät sanat kuitenkaan jää nuorten mieliin vain abstrakteina käsitteinä, vaan pyrimme saamaan sanoihin konkreettista ulottuvuutta. Keskustelimme siitä, miten ja millaisissa tilanteissa nämä käsitteet voisivat näkyä nuorten arjessa. Sanojen keksimisen jälkeen pelasimme näillä sanoilla suvaitsevaisuusbingoa. Nuoret keksivät paljon suvaitsevaisuuteen liittyviä käsitteitä ja osasivat määritellä niitä. Keskustelu oli aktiivista. Ohjaajat antoivat puheenvuoroja ja esittivät tarkentavia kysymyksiä. Harjoite onnistui erinomaisesti, koska nuoret osallistuivat aktiivisesti ja tuottivat itse sisällön bingoon ja keskusteluun. Toimintakerran loppuksi pidettiin vielä yksi itseilmaisuharjoite, joka onnistui hyvin.

Loppukeskustelu eteni samalla rungolla kuin edelliselläkin toimintakerralla. Suvaitsevaisuuteen liittyvien sanojen keksiminen ja yhdistävien tekijöiden löytäminen kaverin kanssa koettiin tärkeäksi. Osallistujien mielestä draamatyöpajassa oli mukavampaa ja rauhallisempi tunnelma, kuin edellisellä toimintakerralla. Osa toivoi enemmän toimintaa ja vaihtoehtoja taustamusiikkia loppukeskusteluun. Päätimme vaihtaa musiikin seuraavalle toimintakerralle. Osallistajat kokivat annetut ohjeet selkeiksi. Nuoret olivat pääosin tyytyväisiä omaan osallistumiseensa, mutta he pohtivat sitä myös kriittisesti. Oman osallistumisen kehityshaasteina nähtiin muun muassa aktiivisempi osallistuminen ja aiheeseen keskittyminen.

Toisella toimintakerralla osatavoitteenamme oli huomata kaikkien ihmisten samanlaisuuksien sekä omia asenteita ja ennakkoluuloja. Draamaharjoitteen avulla osallistujat löysivät samanlaisuuksia itsestään ja toisista osallistujista. Osallistujat saivat tarkastella omia ennakkoluulojaan ja asenteitaan draamaharjoitteessa, jossa heidän täytyi arvata omasta paristaan erilaisia asioita. Keskustelimme harjoitteen jälkeen yhdessä siitä, mikä perusteella nuoret olivat tehneet päätelmänsä paristaan. Osa kertoi päätelmiensä pohjautuneen tietoon, osa oli arvannut ja jotkut olivat tehneet päätelmiään sen perusteella,

miten he itse olisivat vastanneet kysymykseen. Osallistujien oli vaikeaa hahmottaa arvaustensa ja ennakkoluulojen yhteyttä. Yritimme selventää osallistujille, että arvaukset pohjautuvat johonkin ennako-oletukseen. Purkukeskustelu jäi kuitenkin pinnalliseksi, koska emme onnistuneet avaamaan harjoitteen kokonaistarkoitusta osallistujille riittävän selkeästi yrityksistämme huolimatta. Pääsimme osatavoitteeseemme kohtalaisesti, mutta päätimme kuitenkin keskustella ennakkoluuloista suunniteltua enemmän vielä seuraavalla kerralla. Toisella toimintakerralla tunnelma oli muuttunut avoimemmaksi ja osallistujat keskittyivät paremmin käsiteltäviin asioihin. Osa luokan hiljaisimmistakin nuorista otti kontaktia ohjaajiin ja osallistui yhteisiin keskusteluihin. Tällä toimintakerralla loputkin osallistujat ilmaisivat itseään. Mielestämme tunnelman muutokseen saattoi olla syynä se, että olimme ryhmälle jo tällä toimintakerralla tutumpia.

5.5 Kolmas toimintakerta

Kolmannen toimintakerran osatavoitteena oli omien asenteiden ja ennakkoluulojen huomaaminen sekä nuorten asenteisiin ja ennakkoluuloihin vaikuttaminen. Lämmittelyharjoitus onnistui hyvin. Seuraavaksi keskustelimme asenteista ja ennakkoluuloista ja palasimme pohtimaan edellisellä toimintakerralla tehtyä harjoitetta. Keskustelussa pohdimme muun muassa ennakkoluulojen syntymistä, niiden kohteita, tarpeellisuutta sekä hallitsemista. Keskustelu oli enimmäkseen aktiivista ja nuorilta nousi hyviä ajatuksia aiheesta. Keskustelun tarkoituksena oli konkretisoida nuorille sitä, miten asenteet ja ennakkoluulot näkyvät heidän arkielämässään.

Draamatyöpajan aikana koimme erityisen haasteellisena suvaitsevaisuuden ja siihen liittyvien käsitteiden liittämisen ymmärrettävästi nuorten omaan elämään. Osallistujat kyllä ymmärsivät suvaitsevaisuuden tärkeyden, mutta he eivät oikeinhuomanneet suvaitsevaisuuden konkreettista merkitystä elämässään. Keskustelussa toistettiin helposti vain yleisesti hyväksyttäviä mielipiteitä ja hienoja fraaseja, eikä omien ennakkoluulojen ääneen pohtiminen ollut helppoa.

Seuraavaksi pidimme tietovisan, jonka tavoitteena oli vaikuttaa nuorten asenteiden tiedolliseen puoleen. Olimme suunnitelleet käyvämmä oikeat vastaukset läpi yhdessä heti tietovisan jälkeen, mutta ajanpuutteen vuoksi jätimme tämän seuraavalle toimintakerralle. Yhtenä haasteena koko draamatyöpajan ajan olikin luokan aikataulun sovittaminen

omaamme, ja toisinaan jouduimme muuttamaan toimintakertojemme sisältöjä lyhyellä varoitusaajalla. Haastavaa oli myös arvioida harjoitteisiin tarvittava aika, ja joillakin toimintakerroilla meidän piti hieman kiirehtiä ehtiäksemme toteuttaa kaikki suunnittelemamme harjoitteet.

Lyhytelokuvan toteutus pohjautui Taikalamppu-menetelmään, jota sovelsimme draamatyöpajaamme sopivaksi. Lyhytelokuvien teemat valittiin toisella toimintakerralla tehdystä Suvaitsevaisuusbingo-harjoitteen sanoista. Jokainen ryhmä valitsi itselleen yhden sanan bingosta ja toisena sanana oli suvaitsevaisuus. Tapahtuma-aika ja – paikka kehiteltiin Taikalamppu-menetelmää soveltaen. Osallistujat ehdottelivat sattumanvaraisesti erilaisia paikkoja ja aikoja, jotka kirjattiin näkyville. Jokainen ryhmä valitsi näistä mieleisensä lyhytelokuvaa varten. Jälkikäteen pohdimme, oliko tapahtuma aikojen ja – paikkojen keksiminen tarpeellista. Osallistujille selvästi tärkeintä elokuvassa oli juoni, joten aikojen ja paikkojen toteuttaminen elokuvaan vain hidasti käsikirjoittamista. Lyhytelokuvien roolihenkilöt nuoret saivat keksiä itse tarinaansa sopiviksi. Lyhytelokuvien käsikirjoitus sujui hyvin. Nuoret suunnittelivat käsikirjoitusta innokkaasti ja pyysivät apua tarvittaessa. Kaikki ryhmät saivat käsikirjoituksensa lähes valmiiksi.

Loppukeskustelu toteutui samalla rungolla kuin edellisekin. Omaan osallistumiseensa nuoret olivat pääosin tyytyväisiä ja vain muutama sanoi, ettei ollut täysin tyytyväinen. Nuoret olivat ylpeitä omasta käyttäytymisestään sekä osallistumisestaan käsikirjoituksen tekoon ja yhteiskeskusteluun. Tärkeäksi osallistujat kokivat elokuvien käsikirjoitusten tekemisen sekä asenteita ja ennakkoluuloja koskevan keskustelun. Tällä toimintakerralla osallistujat olivat aktiivisia ja innokkaita. Ohjeita kuunneltiin, mutta tunnelma oli hieman levottomampi edelliseen kertaan verrattuna.

Kolmannen toimintakerran osatavoitteena oli omien asenteiden ja ennakkoluulojen huomaaminen sekä nuorten asenteisiin ja ennakkoluuloihin vaikuttaminen. Yhteiskeskustelu asenteista ja ennakkoluuloista avasi käsitteitä osallistujille. Nuoret osallistuivat hyvin keskusteluun ja huomasivat, että jokaisella ihmisellä on ennakkoluuloja joitakin asioita kohtaan. Tietovisaa emme ehtineet aikatauluongelmien vuoksi pitää kokonaan, joten harjoitteen avulla tavoiteltu asenteiden tiedolliseen puoleen vaikuttaminen toteutui tällä kerralla vain osittain. Havainnointimme perusteella pääsimme kuitenkin omien asenteiden ja ennakkoluulojen huomaamisen osatavoitteeseen, sillä osallistujat selvästi

huomasivat yhteisissä keskusteluissa asenteiden ja ennakkoluulojen merkityksiä elämässään. Asenteisiin ja ennakkoluuloihin liittyvät asiat avautuivat osallistujille paremmin kuin edellisellä kerralla.

5.6 Neljäs toimintakerta

Neljännellä toimintakerralla osatavoitteenamme oli toisen asemaan asettumisen harjoittelu. Toimintakerran aluksi kävimme läpi edellisellä kerralla pidetyn tietovisan oikeat vastaukset. Lämmittelyharjoitteen jälkeen keskustelimme yhdessä empatiasta, sen merkityksestä ja empatian yhteydestä suvaitsevaisuuteen. Kerroimme osallistujille, että draaman avulla empatiaa voidaan harjoitella ottamalla erilaisia rooleja ja asettumalla siten jonkun toisen asemaan. Keskustelu aiheesta ei ollut kovin aktiivista, ja empatian ja suvaitsevaisuuden välisen yhteyden hahmottaminen oli haastavaa. Mielestämme syynä keskustelun niukkuuteen saattoivat olla aiheen haastavuus sekä se, että nuoret odottivat innokkaasti lyhytelokuvien kuvaamista. Ennen kuvaamisen aloittamista ohjeistimme nuoria kameran käytössä ja tarkistimme, että kaikki käsikirjoitukset käsittelivät suvaitsevaisuutta. Lyhytelokuvia tehtäessä nuoret harjoittelivat toisen asemaan asettumista roolin ottamisen avulla. Osallistujat työskentelivät lyhytelokuviansa parissa innostuneesti. Osallistujat jakoivat roolit nopeasti ja erimielisyydet ratkaistiin ryhmän kesken. Ryhmät keksivät kuvauspaikat helposti ja hajaantuivat koulualueelle kuvaamaan. Luokanopettaja auttoi meitä ryhmien valvomisessa. Osallistujat eläytyivät hienosti monenlaisiin rooleihinsa.

Loppukeskustelu eteni samalla rungolla kuin aiemmilla toimintakerroilla. Keskustelun aikana tuli esille, että lähes kaikki olivat tyytyväisiä omaan osallistumiseensa, alkulämmittelyharjoite ja lyhytelokuvien kuvaaminen koettiin mukavimmiksi ja empatia-keskustelu epämieluisimmaksi. Osallistujien mielestä antamamme ohjeet ja ohjaus olivat olleet selkeitä. Olimme havainneet toimintakerran aikana joidenkin osallistujien käyttäytyneen huonosti ja otimme tämän puheeksi loppukeskustelussa. Opettajan mielestä oli hyvä, että annoimme nuorille rehellistä palautetta aiheesta, mutta myös mahdollisuuden nuorille antaa meille palautetta. Opettaja totesi myös, että toimintakerralla oli ”hyvä meininki”, käsitelimme tärkeitä asioita ja saimme nuoret työskentelemään innostuneesti.

Neljännellä toimintakerralla osatavoitteenamme oli toisen asemaan asettumisen harjoittelu. Näytellessään lyhytelokuvissa osallistujat harjoittelivat roolin ottamista ja toisen asemaan asettumista. Lyhytelokuvan kuvaajaa lukuun ottamatta kaikki pääsivät harjoittelemaan roolin ottamista ja näin ollen pääsivät toimintakerran osatavoitteeseen. Päätimme lisätä viimeiselle toimintakerralle improvisaatioharjoitteen, jossa kaikki osallistujat pääsisivät vielä harjoittelemaan toisen asemaan asettumista. Lyhytelokuvien kuvaamisen lisäksi empatian merkitystä suvaitsevaisuudessa selkeytettiin keskustelun avulla. Mielestämme yhdessä pohtiminen lisäsi osallistujien ymmärrystä empatiasta ja sen yhteydestä suvaitsevaisuuteen. Toisella toimintakerralla pidetyn tietovisa vastaukset käytiin läpi tällä toimintakerralla, mutta ajanpuutteen vuoksi meillä ei ollut aikaa keskustella niistä sen enempää. Tämän takia asenteiden tiedolliseen puoleen vaikuttaminen jäi vähäiseksi.

5.7 Viides toimintakerta

Viidennellä toimintakerralla osatavoitteenamme oli toisen asemaan asettumisen harjoittelu. Lämmittelyharjoitteena käytettiin samaa harjoitetta, kuin edellisen toimintakerran aluksi, koska se oli ollut osallistujille mieluinen ja he toivoivat harjoitteen toistamista. Improvisaatioharjoitteessa osallistujat harjoittelivat toisen asemaan asettumista roolin ottamisen avulla. Osallistujat heittäytyivät pääosin hyvin mukaan harjoitteeseen. Mielestämme tämä harjoite onnistui hyvin, koska osallistujat olivat innostuneita ja oivalsivat harjoitteen tarkoituksen.

Viimeisellä kerralla keskustelun tukena olivat nuorten kuvaamat lyhytelokuvat, jotka katsottiin yhdessä. Katajan ym. mukaan kuvattujen videoiden yhdessä katseleminen ja niistä keskusteleminen on yksi toimiva tapa käydä yhteinen purkukeskustelu. Tällä tavalla voidaan tarkastella osallistujien rooleja videoilla yhdessä osallistujien ja ohjaajien kesken. (2011, 43.) Jokaisen lyhytelokuvan katsomisen jälkeen tekijäryhmä kertoi miltä elokuvan tekeminen tuntui, miten aihe valittiin, miten suvaitsevaisuus näkyi lyhytelokuvassa ja miten se olisi voinut näkyä enemmän. Ryhmän puheenvuoron jälkeen toiset saivat kommentoida lyhytelokuvaa ja keskustelimme yhdessä suvaitsevaisuuden näkyemisestä elokuvassa.

Osallistujien mielestä elokuvien tekeminen oli ollut mukavaa ja jännittävää. Ryhmät kuvailivat pääosin hyvin, miten suvaitsevaisuus näkyi heidän lyhytelokuvissaan. Kahdella ryhmällä lyhytelokuvassa oli kiusaamistilanne, johon ulkopuolinen auktoriteetti puuttui ja siten tilanne saatiin ratkaistua. Yhdessä lyhytelokuvassa oppilasta syrjittiin, koska hän ei ollut ihastunut keneenkään. Ihastuksen löydyttyä hänet otettiin takaisin porukkaan. Yhdellä ryhmällä oli mielikuvituksellinen kertomus laboratorion karanneesta ihmisestä, joka vahingoitti muita ihmisiä ja rauhoittui saadessaan karkin.

Useampi ryhmä oli sitä mieltä, että suvaitsevaisuus olisi näkynyt enemmän elokuvassa, jos tarina olisi jatkunut vielä senkin jälkeen, kun ristiriitatilanne oli ratkennut. Koska kahdessa elokuvassa tilanteen ratkaisi ulkopuolinen auktoriteetti, otimme puheeksi, olisiko tilanne voinut ratketa ilman auktoriteettia. Osallistujat kertoivat, että heidän lyhytelokuvissaan olevat tilanteet ovat realistisia, mikä mielestämme oli tärkeää. Yritimme keskustelun avulla myös avata sitä, miten suvaitsevaisuus voisi näkyä heidän omassa luokassaan. Yksi osallistujista kertoi, että luokassa on välillä suvaitsemattomuutta. Toisia saatetaan lyödä eikä kaikkia oteta porukkaan mukaan.

Lopuksi kävimme koko draamatyöpajan päättävän loppukeskustelun, jossa keskustelimme suvaitsevaisuudesta, kaikkien ihmisten samanlaisuudesta, empatiasta sekä asenteista ja ennakkoluuloista. Keskustelussa osallistujat toivat esille, että suvaitsevaisuus on toisen hyväksymistä erilaisuudesta huolimatta ja sellaisena kuin ihminen on. Suvaitsevaisuus tarkoitti myös heidän mielestään sitä, ettei haukuta toisia tai hihitellä selän takana. Osallistujat mainitsivat myös empatian tärkeänä osana suvaitsevaisuutta. He kertoivat, että kun ymmärtää, miltä toisesta tuntuu, ei kiusaa niin paljon toisia. Asenteista ja ennakkoluuloista puhuttaessa osallistujat mainitsivat, että kaikilla on ennakkoluuloja, niitä voi olla monia asioita kohtaan eivätkä ne aina ole todenmukaisia. Kysyimme lopuksi osallistujilta, olivatko he huomanneet muutosta suvaitsevaisuudessaan draamatyöpajan aikana. Osallistujat kertoivat tulleen hieman suvaitsevaisemmiksi siten, että he ottavat enemmän toisia mukaan joukkoon. Heidän mielestään suvaitsevaisuuden muutosta oli myös vaikea selittää. Toimintakerran lopuksi keräsimme osallistujilta kirjallisen itsearvioinnin (LIITE 2). Opettajan palautteen mukaan onnistuimme jäsentämään ja käsittelemään asioita selkeästi. Opettaja totesi meidän tarjonneen nuorille loistavia välineitä ja mahdollisuuksia työstää ajatuksiaan ja mielipiteitään.

”Nivoitte hienosti yhteen koko draamamatkan suvaitsevaisuuteen.” -Opettaja

Viidennellä toimintakerralla osatavoitteenamme oli toisen asemaan asettumisen harjoittelu. Improvisaatioharjoitteessa lähes kaikki eläytyivät rooleihinsa ja harjoittelivat siten toisen asemaan asettumista. Harjoite ja sen purku onnistuivat hyvin. Purkukeskustelussa osa nuorista kertoi, että toisen rooliin asettuminen ei ollut helppoa ja että roolihenkilön mielipiteen perusteleva oli haastavaa. Osa kertoi eläytyneensä roolihenkilön tunteisiin vahvasti. Osallistujat kertoivat pystyneensä eläytymään toisen rooliin ja kuvittelemaan, miltä toisesta ihmisestä tuntuu. Osallistujat osasivat itse kertoa, miksi harjoite oli tärkeä. Purkuvaiheessa osallistujat ymmärsivät empatian merkityksen omassa elämässään sekä osasivat liittää sen myös suvaitsevaisuuteen. Havainnointimme perusteella pääsimme melkein kaikkien osallistujien kohdalla osatavoitteesemme, koska lähes kaikki harjoittelivat toisen asemaan asettumista.

6 ARVIOINTI

Tässä luvussa arvioimme opinnäytetyömme päätavoitteen toteutumista, toimintamme toteuttamista, omien oppimistavoitteidemme toteutumista opinnäytetyöprosessin aikana sekä sitä, miten opinnäytetyömme kehittää työelämää.

6.1 Draamatyöpajan päätavoitteen toteutumisen arviointi

Draamatyöpajamme päätavoitteena oli nuorten suvaitsevaisuuden edistäminen, ja viimeisen toimintakerran jälkeen arvioimme tämän tavoitteen toteutumista havainnoimalla draamatyöpajan päättävää loppukeskustelua sekä nuorten kirjallisen itsearvioinnin (LII-TE 2) perusteella. Loppukeskustelussa keskustelimme suvaitsevaisuuden käsitteestä ja sen merkityksestä osallistujien elämässä sekä draamatyöpajan vaikutuksesta osallistujien suvaitsevaisuuteen. Useampi osallistuja mainitsi suvaitsevaisuuden tarkoittavan sitä, että toiset ihmiset pitäisi hyväksyä sellaisina, kuin he ovat. Keskustelussa osallistujat nostivat esille myös empatian sekä ennakkoluulojen ja asenteiden merkityksen suvaitsevaisuudessa. Empatian mainittiin olevan tärkeää, koska siten ”ei kiusaa niin paljon toisia”. Keskustelussa nuoret toivat esille, että kaikilla ihmisillä on ennakkoluuloja, mutta ne eivät aina pidä paikkaansa. Keskusteluun osallistuneet nuoret sanoivat draamatyöpajan edistäneen heidän suvaitsevaisuuttaan jonkin verran.

”Enemmän otan muita mukaan.”

”Osaan suvaita vähän enemmän... vaikka kaveri näyttää joskus vähän tyhmältä, mutta se ei oikeesti oo.”

”Oon oppinu suvaitsemaan ihmisiä.”

Keskustelu oli melko niukkaa, eivätkä kaikki osallistuneet keskusteluun. Opinnäytetyön suunnitelmastamme poiketen olimme päätyneet keräämään osallistujilta kirjallisen itsearvioinnin (LIITE 2), mikä osoittautui oikeaksi ratkaisuksi, koska kaikki eivät kannustuksesta huolimatta osallistuneet loppukeskusteluun ja halusimme kuitenkin kaikilta osallistujilta arvion oman suvaitsevaisuutensa edistymisestä. Kirjallinen itsearviointi oli osalle nuorista helpompi tapa ilmaista mielipiteensä. Tässä itsearviointilomakkeessa kysimme osittain samat kysymykset kuin draamatyöpajan päättävässä loppukeskustelussa. Mielestämme päätös kirjallisen itsearvioinnin keräämisestä oli oikea, sillä kaikki keskusteluun osallistuneet nuoret sanoivat tullessa suvaitsevaisemmiksi. Kirjallisen itsearvioinnin tulos oli kuitenkin toinen, sillä siinä osa nuorista sanoi, ettei draamatyöpaja ollut vaikuttanut heidän suvaitsevaisuuteensa. Mielestämme kirjallisen itsearvioinnin kerääminen oli kokonaistuloksen hahmottamisen kannalta luotettavampaa kuin päätösvoitteen toteutumisen arviointi pelkän loppukeskustelun ja oman havainnointimme perusteella.

Kirjallisen itsearviointilomakkeen ensimmäinen kysymys oli, miten osallistujien suvaitsevaisuus muuttui draamatyöpajan aikana. Kymmenen osallistujaa kertoi olevansa suvaitsevaisempia työpajan jälkeen kuin sitä ennen. Kolme osallistujaa ei kokenut suvaitsevaisuutensa muuttuneen, kolme ei osannut sanoa ja yksi osallistuja ei vastannut suoraan kysymykseen. Kaksi osallistujaa kertoi osaavansa draamatyöpajan jälkeen asettua toisen asemaan.

”Tiedän enemmän suvaitsevaisuudesta.”

”Aika paljon, koska nyt ymmärrän enemmän mitä toiset ajattelevat. Ja miltä tuntuu jos ei oteta porukkaan ja ei tarvi olla samanlainen kuin muut.”

”Ei paljo mitenkään, oon ehkä vähä suvaitsevampi.”

”Ei mitenkään.”

”Kovasti. Nyt ajattelen enemmän miltä toisesta tuntuu.”

”Se muuttui siten että osaan nyt siirtyä toisen asemaan ja ajatella miltä siltä tuntuu.”

Toisessa kysymyksessä nuoria pyydettiin kertomaan, miten heidän suvaitsevaisuutensa näkyy heidän elämässään. Yksitoista nuorta kuvaili, miten suvaitsevaisuus näkyy heidän elämässään. Kuusi nuorta ei vastannut kysymykseen, yksi kertoi, ettei suvaitsevaisuus näy mitenkään hänen elämässään ja yksi totesi, ettei välttämättä aina suvaitse toisia ihmisiä.

”En ole rasisti.”

”Suvaitseen muitakin joukkoon.”

”Autan toisia jos toisella on paha olla.”

”Jos jollakin on rumat vaatteet niin en huomauta siitä asiasta.”

*”—suvaitseen toisia ihmisiä sellaisena kuin he ovat. Suvaitseen enemmän siskoja ja veljiä.
Ja sijaisia.”*

”Osaan käyttäytyä paremmin toisia ihmisiä kohtaan ja voin ottaa kaikki ihmiset vastaan.”

”Minä hyväksyn ihmiset sellaisina millaisia he ovat.”

Oman havainnointimme ja nuorten kirjallisen itsearvioinnin perusteella suvaitsevaisuuden edistämisen tavoite toteutui draamatyöpajassamme. Ymmärsimme jo opinnäyte-työmme suunnitteluvaiheessa, että viisi toimintakertaa sisältävä draamatyöpaja on liian lyhyt aika siihen, että kenestäkään voisi tulla täysin suvaitsevaista, mutta tavoitteenamme olikin edistää osallistujien suvaitsevaisuutta edes jonkin verran. Enemmistö osallistujista kertoi olevansa suvaitsevaisempia työpajan jälkeen kuin sitä ennen.

Kaikkien osallistujien tapauksessa päätavoite ei kuitenkaan toteutunut. Kirjallisen itsearvioinnin mukaan kaikkien nuorten suvaitsevaisuus ei muuttunut draamatyöpajan aikana. Uskomme kuitenkin herättäneemme nuoria pohtimaan käsittelemiämme asioita.

Suvaitsevaisuuteen kasvaminen on kuitenkin pitkä prosessi, jonka alkuun nuoret ovat draamatyöpajamme aikana päässeet.

6.2 Toiminnan arviointi

Toimintamme asiakaslähtöisyys toteutui draamatyöpajassamme siten, että otimme huomioon jo sisältöä suunnitellessamme osallistujien ikä- ja kehitystason. Pyrimme suunnittelemaan toimintamme siten, että se olisi osallistujille mielekästä, mukavaa ja motivoivaa. Halusimme, että nuoret voisivat myös antaa meille palautetta ja siten vaikuttaa toiminnan kehittämiseen. Onnistuimme mielestämme hyvin suunnittelemaan toiminnan osallistujien ikä- ja kehitystasoa vastaavaksi, sillä pääosin harjoitteet saatiin toteutettua tarkoituksenmukaisesti ja suurimmaksi osaksi tavoitteet saavutettiin. Nuorten suullisen ja kirjallisen palautteen mukaan heillä oli mukavaa draamatyöpajassa. Huomasimme myös, että nuoret työskentelivät useimmiten motivoituneesti. Otimme huomioon nuorten antaman palautteen toiminnan kehittämiseksi ja pyrimme tekemään tarvittavat muutokset suunnitelmiin. Osa valitsemistamme harjoitteista ei ollut osallistujille mieleisiä, ja havainnointimme perusteella olimme valinneet draamatyöpajan alkuun hieman liian haastavia harjoitteita. Asiakaslähtöisyys olisi voinut toteutua paremmin, jos meillä olisi ollut mahdollisuus tutustua etukäteen draamatyöpajan osallistujiin.

Kokemuksellisen oppimisen malli toimi hyvin suvaitsevaisuuteen liittyvien asioiden käsittelyssä. Suvaitsevaisuus on melko abstrakti käsite, mutta se muuttui helpommin hahmotettavaksi nuorille oman tekemisen ja kokemisen avulla. Draamatyöpajassamme oli myös paljon reflektioivia yhteiskeskusteluja ja asioiden pohtiminen on keskeinen osa kokemuksellisen oppimisen prosessia. Havaitimme kokemuksellisen oppimisen toimivan hyvin nuorten kanssa. Nuoret olivat innostuneita tekemään ja kokemaan uusia asioita. Mielestämme draamatyöpajan aikana suvaitsevaisuuteen liittyvät asiat muuttuivat ymmärrettävämmiksi nuorille, minkä huomasimme yhteiskeskustelujen aikana.

Mielestämme draama toimi hyvin suvaitsevaisuuskasvatuksen menetelmänä. Draama sopi erityisen hyvin toisen asemaan asettumisen harjoitteluun, joka taas oli tärkeä osa suvaitsevaisuuskasvatustamme. Suurimmalle osalle draama ei ollut entuudestaan tuttu työmenetelmä, ja jotkut nuoret saattoivat jännittää itseilmaisua draaman avulla. Pohdimme, että suvaitsevaisuuskasvatuksessa olisi voitu onnistua paremmin ja osallis-

tujien suvaitsevaisuus olisi voinut edistyä enemmän, mikäli draamatyöpaja olisi sisältänyt enemmän kuin viisi toimintakertaa. Mielestämme myös draamatyöskentely olisi voinut olla antoisampaa, mikäli draamatyöpaja olisi sisältänyt useampia toimintakertoja. Tällöin draamaprosessissa olisi voitu edetä rauhallisemmassa tahdissa. Ammattikorkeakoulun opinnäytetyön laajuus on kuitenkin vain 15 opintopistettä, ja koemme, että opinnäytetyötä varten tekemämme työmäärä vastaa vähintään tätä laajuutta.

Ohjaajina onnistuimme mielestämme antamaan nuorille selkeitä ohjeita ja olemaan helposti lähestyttäviä. Osallistujat tulivat kysymään rohkeasti neuvoja ja juttelemaan. Ohjaajina korostimme jokaisen mielipiteen tärkeyttä muun muassa siten, että kaikki saivat puheenvuoron keskusteluissa, mutta toisten puheenvuoroja ei saanut keskeyttää. Yritimme rohkaista myös niitä nuoria, jotka eivät pyytäneet puheenvuoroa, osallistumaan keskusteluun. Annoimme osallistujille paljon positiivista palautetta ja rohkaisimme heitä keskusteluun. Onnistuimme melko hyvin suvaitsevaisen ja kunnioittavan ilmapiirin luomisessa kohtelemalla toisiamme ja osallistujia tasa-arvoisesti ja kunnioittavasti. Ohjauksessamme kiinnitimme huomiota siihen, ettemme tulleet luoneeksi tai vahvistaneeksi ennakkoluuloja niiden hälventämisen sijaan. Pyrimme asettelemaan osallistujille esittämämme kysymykset siten, etteivät ne olleet johdattelevia tai sisältäneet ennakkoletuksia tulevista vastauksista. Puutuimme havaitsemiimme kiusaamistilanteisiin. Meillä ei ollut kovin paljon kokemusta draamatyöskentelyn ohjaamisesta ennen draamatyöpajan alkua. Jos meillä olisi ollut enemmän kokemusta aiheesta, olisimme mahdollisesti osanneet ohjeistaa osallistujia vielä paremmin ja rohkaista nuoria osallistumaan aktiivisemmin. Ohjaajina olisimme voineet olla vielä kärsivällisempiä ja innostavampia. Havaitimme myös aiemman ohjaukokemuksen tärkeyden hyvänä ohjaajana toimimisessa.

6.3 Oman oppimisen arviointi

Opinnäytetyön tekeminen tarjosi meille mahdollisuuden henkilökohtaiseen kasvuun sosiaalialan ammattilaisina. Oppimistavoitteemme pohjautuvat sosionomin kompetensseihin. Yksi kompetenssi on eettinen osaaminen, joka sisältää muun muassa yksilön ainutkertaisuuden huomioon ottamisen, tasa-arvon ja suvaitsevaisuuden edistämisen ja huono-osaisuuden ehkäisemisen (Sosiaaliportti 2010, hakupäivä 29.11.2012). Opinnäytetyömme aihe, suvaitsevaisuus, nousi tästä kompetenssista. Perehdyimme suvaitsevai-

suuskasvatuksen teoriaan ja opinnäytetyömme päätavoitteen mukaisesti edistimme nuorten suvaitsevaisuutta draamatyöpajassamme. Toiminnassamme otimme huomioon jokaisen nuoren yksilönä ja puutuimme kiusaamis- ja syrjimistilanteisiin. Pyrimme näin luomaan jokaista osallistujaa arvostavan ilmapiirin.

Sosiaalialan asiakastyön osaamiseen kuuluvat muun muassa erilaisten työmenetelmien soveltaminen ja kyky luoda asiakasta osallistava vuorovaikutus- ja yhteistyösuhde (Sosiaaliportti 2010, hakupäivä 15.3.2012). Menetelminä toiminnassamme käytimme erilaisia draamaharjoituksia, lyhytelokuvien kuvaamista pienryhmissä ja reflektioivia yhteiskeskusteluja. Toiminnallisten menetelmien avulla pyrimme luomaan nuoriin osallistavan vuorovaikutussuhteen antamalla nuorille mahdollisuuden osallistua toimintaan ja harjoitteisiin. Nuorilla oli myös oikeus kieltäytyä harjoituksista. Näin nuoret olivat aktiivisia toimijoita omassa oppimisessaan. Annoimme nuorille myös mahdollisuuden vaikuttaa toimintamme sisältöön keräämällä palautetta jokaisen toimintakerran jälkeen ja palautteen perusteella kehitimme toimintaamme seuraavaa toimintakertaa varten. Palautteen kerääminen ja sen huomioon ottaminen toiminnassamme kehitti kykyämme luoda asiakasta osallistava yhteistyösuhde. Toiminnallinen opinnäytetyömme kehitti asiakastyön osaamistamme erityisesti nuorten parissa tehtävässä työssä.

Sosiaalialan kompetensseihin kuuluu myös kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen. Kompetenssiin sisältyy kyky analysoida epätasa-arvoa ja huono-osaisuutta tukevia rakenteita ja prosesseja ja kyky tukea kansalaisten osallisuutta. (Sosiaaliportti 2012, hakupäivä 29.11.2012.) Opinnäytetyömme viitekehystä rakentaessamme perehdyimme suvaitsevaisuuteen ja sen seurauksena myös suvaitsemattomuutta ja epätasa-arvoa lisääviin rakenteisiin yhteiskunnassamme. Tuimme myös nuorten osallisuutta siten, että he saivat itse toimia aktiivisesti ja vaikuttaa toimintaamme omassa luokassaan. Nuorten osallisuuden tukeminen heidän lähiympäristössään voi edistää heidän itsevarmuuttaan toimia aktiivisena kansalaisena tulevaisuudessa.

Yhtenä sosiaalialan kompetenssina mainitaan tutkimuksellinen kehittämisosaaminen. Siinä mainitaan sosionomin kyky sisäistää reflektiivinen, tutkiva ja kehittävä työote. Sosionomilla on myös käytäntöpainotteista tutkimuksellista osaamista, ja hän osaa tuottaa uutta tietoa. (Sosiaaliportti 2010, hakupäivä 29.11.2012.) Opinnäytetyöprosessimme aikana olemme hankkineet paljon tietoa meille vieraista aiheista ja työmenetelmistä se-

kä reflektoineet toimintaamme koko prosessin ajan. Olemme keskustelleet opinnäytetyömme asioista yhdessä pohtien, mikä on edesauttanut reflektiivisen työotteen toteutumista. Varsinaisen toimintaosuuden aikana ja sen jälkeen reflektointiamme helpottivat havainnoija ja hänen tekemänsä muistiinpanot. Kehittävä työote näkyi opinnäytetyöprosessissamme muun muassa siten, että olemme hankkineet tietoa ja kehittäneet teoriapohjaamme tarkoituksenmukaiseksi päätavoitteen saavuttamisen kannalta. Toimintaosuuden eli draamatyöpajamme aikana kehitimme jatkuvasti toimintaamme palautteen ja havainnoinnin avulla. Tutkimuksellista kehittämisosaamistamme olemme kehittäneet rakentamalla tietoperustan ja sen jälkeen toteuttamalla toiminnallisen osuuden. Opinnäytetyöprosessin jälkeen meillä on uutta tietoa muun muassa draaman soveltuvuudesta suvaitsevaisuuskasvatuksen menetelmäksi.

Opinnäytetyömme tarjosi meille mahdollisuuden kehittää ryhmänohjaustaitojamme. Jokainen meistä sai vuorollaan olla päävastuussa toimintakerran ja ryhmän ohjauksesta. Ryhmäkoot vaihtelivat kokonaisesta luokasta pienryhmiin ja parityöskentelyyn. Näiden jokaisen ohjaaminen vaati hieman erilaisia ryhmänohjaustaitoja. Perehdyimme draaman työmenetelmänä ja sen potentiaaliin suvaitsevaisuuskasvatuksessa. Draama ei ollut meille ennestään kovin tuttu työmenetelmä, mutta jatkossa uskallamme rohkeasti ottaa uusia työmenetelmiä käyttööme.

6.4 Työelämän kehittäminen

Opinnäytetyössämme sovelsimme erilaisia draamaharjoitteita ja yhdistimme ne kokonaisuudeksi, joka tähtäsi nuorten suvaitsevaisuuden edistämiseen. Opinnäytetyössämme käytettyjä menetelmiä voi soveltaa esimerkiksi nuorisotyössä ja muiden sosiaalialan asiakasryhmien kanssa. Yhteistyökumppanillemme jäi kirjallinen opas (LIITE 4) draamatyöpajamme sisällöstä ja toteuttamisesta. Toivomme muutenkin tuoneemme uusia ideoita suvaitsevaisuuden edistämiseksi ja draaman käytöstä menetelmänä nuorten parissa. Toimintakertojen sisältö, kulku ja tulokset on avattu yksityiskohtaisesti opinnäytetyössämme. Lisäksi kaikki harjoitteet ovat opinnäytetyömme liitteenä ja materiaalia voivat kaikki vapaasti hyödyntää. Olemme tuottaneet uutta tietoa draaman toimimisesta suvaitsevaisuuskasvatuksen menetelmänä. Lyhytelokuvan ja suvaitsevaisuuskasvatuksen yhdistäminen draamatyöpajassamme oli ainutlaatuista. Tulevaisuudessa voimme

omassa työssämme hyödyntää oppimaamme työmenetelmää ja näitä ideoita sekä kokemustamme suvaitsevaisuuden edistämisestä.

7 POHDINTA

Opinnäytetyömme aiheen ja näkökulman valitsimme siten, että keskityimme suvaitsevaisuuteen, emmekä yksittäisten osallistujien ennakkoluuloihin tai suvaitsemattomuuteen. Myös suvaitsevaisuuden valitseminen pääkäsitteeksi oli tietoinen valinta, sillä emme halunneet luoda tietynlaista ilmapiiriä käyttämällä sellaisia negatiivisia käsitteitä, kuin rasismi, syrjintä tai kiusaaminen. Opinnäytetyöprosessin aikana pohdimme useaan otteeseen suvaitsevaisuus-käsitteen valintaa. Suvaitsevaisuus käsitteenä on hieman vanhahtava ja se on saanut viime vuosina hieman negatiivisen kaiun. Nykyään suvaitsevaisuuskasvatus-termin rinnalla käytetään muun muassa kansainvälisyyskasvatusta ja monikulttuurisuuskasvatusta. Päädyimme kuitenkin valitsemaan suvaitsevaisuuskasvatus-käsitteen, sillä se kuvaa mielestämme parhaiten toimintamme tavoitetta. Henkilökohtaisesti ymmärrämme suvaitsevaisuus-käsitteen tarkoittavan sitä, että kaikki ihmiset tulisi hyväksyä sellaisina, kuin he ovat ja että kaikkia ihmisiä tulisi kunnioittaa. Jälkeenpäin olemme pohtineet, että esimerkiksi toisen kunnioittamisen käsite olisi voinut olla hyvä vaihtoehto suvaitsevaisuus-termille.

Suvaitsevaisuuskasvatuksessa on monia haasteita. Käsitteenä suvaitsevaisuus on abstrakti ja laaja. Suvaitsevaisuus on oikeastaan arvo, ja jokainen ihminen muodostaa oman arvoperustansa. Kodeilla on suuri merkitys lapsen arvoperustan rakentumisessa, mutta myös koululla on yhteiskunnassamme tärkeä kasvatustehtävä. Perusopetuksen avulla pyritään edistämään suvaitsevaisuutta. Suvaitsevaisuuskasvatus ei ole oma oppiaineensa, mutta opetussuunnitelmissa se on sisällytetty moniin oppiaineisiin. Tämän vuoksi suvaitsevaisuuskasvatuksen toteuttaminen kouluissa voi olla haastavaa. Suvaitsevaisuus aiheena voi myös luoda haasteita opettajille ja ohjaajille, koska asioiden käsittelytapa täytyy suunnitella tarkasti, jotta ohjaustilanteessa ei tulla epähuomiossa luoneeksi suvaitsemattomuutta esimerkiksi ennakkoluuloja luomalla. Suvaitsevaisuuskasvatuksessa käsiteltävät asiat voivat myös olla joillekin arkoja ja vahvasti tunteisiin liittyviä.

Enemmistö draamatyöpajan osallistujista kertoi olevansa suvaitsevaisempia työpajan jälkeen kuin sitä ennen. Draamatyöpajan päätavoitteen tuloksiin täytyy kuitenkin suhtautua kriittisesti. Päätavoittemme mukaisesti onnistuimme mielestämme edistämään

osallistujien suvaitsevaisuutta jonkin verran, mutta suvaitsevaisuuteen kasvaminen on pitkä henkilökohtainen prosessi. Suvaitsevaisuuden mittaaminen on myös käytännössä hankalaa, joten saamamme tulokset perustuvat nuorten itsearvioon. Meidän täytyy kuitenkin ottaa huomioon se mahdollisuus, että nuorten voi olla vaikeaa arvioida omaa suvaitsevaisuuttaan tai sen muutoksia, mutta myös se, onko nuorten itsearvio ollut rehellistä. Suvaitsevaisuuden edistämisen tavoite olisi voitu saavuttaa paremmin, jos draamatyöpajan kokonaiskesto olisi ollut pidempi ja jokaisella toimintakerralla olisi ollut käytettävissä enemmän aikaa. Mielestämme draamatyöpajan asiasisällöt oli suunniteltu hyvin, mutta kaikilla harjoitteilla ei aina päästy niihin tavoitteisiin, joita yksittäisille harjoitteille oli asetettu. Yhteiskeskustelut eivät aina sujuneet odottamallamme tavalla, koska emme aina onnistuneet avaamaan riittävän selkeästi asioiden merkityksiä ja yhteyksiä osallistujille.

Draamatyöpajamme tavoitteena oli edistää nuorten suvaitsevaisuutta. Koska kohde-ryhmämme oli vain yksi luokka, toteutimme suvaitsevaisuuskasvatusta melko pienessä mittakaavassa. Jotta suvaitsevaisuus voisi edistyä laajemmin, tällaisia draamatyöpajoja tai muuta suvaitsevaisuuskasvatusta tulisi toteuttaa useammille luokille, useammissa kouluissa ja muissa kaupungeissa. Suvaitsevaisuuskasvatuksen tulisi muutenkin olla luonnollinen osa koulun arkea ja opetusta, mutta suvaitsevaisuuden edistämiseksi voisi myös silloin tällöin järjestää erilaisia työpajoja, teemaviikkoja ja tapahtumia.

Suvaitsevaisuuden edistäminen koululuokassa voi lisätä suvaitsevaisuutta myös yhteisöllisellä tasolla eli koko koulussa. Draamatyöpajamme osallistujilla on varmasti myös kavereita ja tuttuja oman koulunsa ulkopuolella. Nuoret viettävät paljon aikaa ikätovereidensa kanssa ja omaksuvat kavereiltaan ajatuksia ja toimintatapoja, joten tällä tavoin suvaitsevaisuus voi edistyä myös hieman laajemmassa mittakaavassa. Suuntaamalla voimavaroja nuorten suvaitsevaisuuskasvatukseen, voidaan päästä kohti yhdenvertaisempaa yhteiskuntaa.

Koko toimintamme ajan kiinnitimme huomiota toimintamme laadukkuuteen. Laadukas tuote muun muassa vastaa käyttäjän tarpeisiin, tyydyttää asiakkaan odotukset mahdollisimman hyvin ja on kiinnostava (Jämsä & Manninen 2000, 127). Toimintamme laadun pyrimme varmistamaan siten, että se olisi mahdollisimman asiakaslähtöistä ja että asettamamme tavoite toteutuisi. Halusimme, että toteuttamamme toiminta on laadukasta

niin yhteistyökumppanin, osallistujien kuin meidänkin mielestä. Laadukkaan toiminnan yhteistyökumppanimme kannalta pyrimme varmistamaan siten, että toimintamme oli suunnitelmallista ja tavoitteellista. Toimimme perusopetuksen arvojen mukaisesti draamatyöpajaa toteuttaessamme. Toimintamme oli läpinäkyvää: opettajat ja rehtori olivat tervetulleita seuraamaan toimintakertoja. Opinnäytetyössämme on tarkasti kuvailtu toimintamme sisältö. Tärkeää oli myös se, että yhteistyökumppanimme voisi myöhemminkin toteuttaa suvaitsevaisuuskasvatusta suunnittelemamme kirjallisen oppaan (LIITE 4) avulla. Draamatyöpajasta tuottamamme kirjallinen opas ei ollut kuitenkaan opinnäytetyömme kannalta pääosassa. Oppaan ulkoasuun ei ole käytetty voimavaroja, vaan tarkoituksena on, että oppaan avulla toiminnan voisi toteuttaa myöhemmin uudestaan.

Pyrimme varmistamaan toimintamme laadun osallistujien kannalta siten, että toimintamme sisältö oli heille mielekästä, mukavaa ja tarjosi osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia sekä yhdessä tekemistä. Nuoret osallistuivat mielellään toiminnan kehittämiseen ja antoivat runsaasti palautetta. Suunnittelemalla luovia työmenetelmiä sekä tuomalla vaihtelua koulun arkeen varmistimme osallistujille mielekkään toiminnan. Toiminnan laadun takasimme valmistautumalla itse draamatyöpajan toimintakerroille huolellisesti etukäteen. Draamatyöpajan suunnittelussa käyttämämme tietoperusta muodostui monipuolisesta lähdekirjallisuudesta. Huomioimme draamatyöpajan suunnittelussa sosiaalialan arvot sekä eettiset periaatteet, perusopetuksen arvopohjan sekä lait ja asetukset.

Opinnäytetyöprosessimme aikana olemme huomioineet sosiaalialan eettiset periaatteet. Sosiaalialan ammattilaisen eettisten ohjeiden mukaan ammattilaisen on tunnustettava asiakkaan itsemääräämisoikeus ja kunnioitettava asiakkaan oikeutta tehdä omat valintansa sekä edistää asiakkaan osallisuutta. Ammattilaisen on myös huomioitava asiakas yksilönä, osana yhteisöä ja yhteiskuntaa sekä noudatettava salassapitosäädöksiä asiakkaan yksityisyyden varjelemiseksi. (Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry 2005, 8–9.) Opinnäytetyötä tehdessämme huomioimme asiakkaan itsemääräämisoikeuden siten, että jokaisella nuorella oli oikeus päättää omasta osallistumisestaan draamatyöpajamme harjoitteisiin. Harjoitteisiin osallistumisesta oli myös mahdollisuus kieltäytyä. Pyrimme vahvistamaan osallisuutta antamalla kaikille nuorille tasavertaisen mahdollisuuden osallistua draamatyöpajaamme sekä kannustamalla ja rohkaisemalla heitä osallistumaan toimintaan. Osallistujilla oli myös mahdollisuus vaikuttaa

draamatyöpajamme sisältöön, sillä keräsimme osallistujilta palautetta draamatyöpajan aikana toimintamme kehittämiseksi. Pyrimme huomioimaan osallistujat yksilöinä esimerkiksi huolehtimalla siitä, että kaikki tulivat kuulluksi ja saivat esittää omia mielipiteitään. Osallistujien yksityisyydensuojan huomioimme siten, että kirjalliset itsearviointit (LIITE 2) kerättiin osallistujilta nimettöminä, jotta kenenkään henkilöllisyys ei tullut ulkopuolisten tietoon. Kaikki toimintakertojen aikana esille tullut tieto ryhmän osallistujista oli salassa pidettävää, emmekä käyttäneet omissa muistiinpanoissamme osallistujien nimiä. Viimeisen toimintakerran loppukeskustelun tallensimme nauhurille muistimme tueksi. Tallenteet poistettiin heti opinnäytetyön loppuraportin valmistumisen jälkeen. Myös osallistujien kuvaamat lyhytelokuvat tuhottiin niiden katsomisen jälkeen.

Alaikäisten osallistujien vanhemmilta pyysimme etukäteen kirjalliset luvat (LIITE 3) nuorten draamatyöpajaan osallistumiselle. Toimintamme alussa kerroimme nuorille, että havainnoimme toimintaa ja teemme siitä muistiinpanoja opinnäytetyömme raporttia varten. Lähdemateriaalin käytössä kiinnitimme erityistä huomiota oikeaan viittaamistyyliin, jotta emme syyllistyisi plagiointiin tai muuhun vastaavaan.

Sosiaalialan työssä on myös tärkeää sosiaalisen oikeudenmukaisuuden edistäminen, johon liittyy muun muassa syrjinnän vastustaminen ja erilaisuuden tunnustaminen ja kunnioittaminen yhteiskunnassa (Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry 2005, 9). Draamatyöpajamme teemana oli suvaitsevaisuus, mikä antoi meille mahdollisuuden pohtia ja toteuttaa edellä mainittuja ohjeita. Hankimme tietoa suvaitsevaisuudesta ja edistimme draamatyöpajassamme nuorten suvaitsevaisuutta. Draamatyöpajassamme pyrimme kohtelemaan jokaista osallistujaa tasa-arvoisesti, takaamaan kaikille yhtäläiset osallistumismahdollisuudet ja puuttumaan mahdollisiin osallistujien välisiin kiusaamis- ja syrjimistilanteisiin.

Opinnäytetyöprosessin aikana pääsimme kehittämään ryhmätyöskentelytaitojamme. Kolmen henkilön aikataulujen yhteensovittaminen oli toisinaan haastavaa, mutta meille tämä ei tuottanut sen suurempia ongelmia, koska olemme kaikki olleet mahdollisimman joustavia. Välillä työtä on tehty yksin tai kahdestaan, olemme oppineet jakamaan tehtäviä ja myös luottamaan toisiimme siinä, että tehtävät tulevat tehdyksi. Olemme oppineet tekemään kompromisseja ja yhteisiä valintoja. Erimielisyyksiltä ei välttytty, mutta pääosin yhteistyö on sujunut hienosti. Varsinkin draamatyöpajan toimintakertojen aikana

jouduimme toisinaan tekemään nopeitakin päätöksiä, ja niiden tekeminen sujui ongelmitta. Jokaisella meistä on omat vahvuutensa ja kehittymishaasteensa, mutta olemme onnistuneet hyödyntämään jokaisen vahvuuksia opinnäytetyöprosessimme aikana. Yhteistyö niin ohjaavien opettajien kuin vertaisarvioijienkin kanssa on sujunut hyvin, ja opinnäytetyöprosessin aikana olemme saaneet heiltä hyviä neuvoja, tukea ja kannustusta. Yhteistyökumppanin kanssa olimme alusta asti samoilla linjoilla, ja yhteistyö oli sujuvaa. Yhteydenpito sujui hyvin, ja yhteyshenkilömme koululla olivat tyytyväisiä suunnittelemaamme draamatyöpajan sisältöön ja tavoitteisiin.

Tarkastellessamme jälkepäin koko opinnäytetyöprosessiamme, tekisimme joitakin asioita toisin. Olisimme voineet aloittaa opinnäytetyön suunnitelman tekemisen riippämmin. Opinnäytetyön ja draamatyöpajan tavoitteiden asettaminen tuntui erittäin haastavalta. Olisimme voineet kuunnella opinnäytetyömme ohjaavien opettajien neuvoja tarkemmin, jotta konkreettisten ja arvioitavissa olevien tavoitteiden asettaminen olisi onnistunut aiemmin. Tavoitteemme olisivat voineet olla vieläkin konkreettisempia ja paremmin arvioitavissa olevia. Draama ei ollut meille ennestään erityisen tuttu työmenetelmänä, joten olisimme varmaankin päässeet helpommalla, jos olisimme valinneet jonkin tutumman menetelmän. Uuteen menetelmään perehtymiseen kului paljon aikaa ja voimavaroja. Opinnäytetyön suunnitelman alkuvaiheessa harkitsimme myös muita työmenetelmiä, kuten valokuvausta ja muita taiteellisia työmenetelmiä, mutta vakuutuimme draaman potentiaalista suvaitsevaisuuskasvatuksen menetelmänä.

LÄHTEET

Aaltonen, M., Ojanen, T., Vihunen, R&Vilen, M. 1999. Nuoren aika. Porvoo: WSOY.

Dunderfelt, T. 2011. Elämänkaaripsykologia - lapsen kasvusta yksilön henkiseen kehitykseen. Helsinki: WSOYpro Oy. 14. uudistettu painos.

Erwin, P. 2005. Asenteet ja niihin vaikuttaminen. WSOY. Ei julkaisupaikkaa.

Globalis. 2012. 16.11. Kansainvälinen suvaitsevaisuuden päivä. Hakupäivä 4.12.2012
<http://www.globalis.fi/Kouluille/Luukkukalenteri-YK-paeivistae-laajemmat-sisaelloet/16.11.-Kansainvaeline-suvaitsevaisuuden-paeivae>

Heikkinen, H. 2002. Draaman maailmat oppimisalueina. Draamakasvatuksen vakava leikillisuus. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House. Lievestuore: ER-PainoKy.

Heikkinen, H. 2004a. Tavoitteena mahdoton: Draamakasvatuksen merkityksen todistaminen? Fidea 2/2004.

Heikkinen, H. 2004b. Vakava leikillisuus. Draamakasvatusta opettajille. Vantaa: Dark Oy.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy. 15., uudistettu painos.

Isosomppi, L. 2010. Opettajat ja koulu yhteisöt tasa-arvo-osaajina. Teoksessa M. Suortamo, L. Tainio, E. Ikävalko, T. Palmu & S. Tani (toim.) Sukupuoli ja tasa-arvo koulussa. Juva: WS Bookwell Oy, 159-171.

Jämsä, K & Manninen, E. 2000. Osaamisen tuotteistaminen sosiaali- ja terveysalalla. Vantaa: Tummavuoren kirjapaino Oy.

Kanerva, P. & Viranko, V. 1997. Aplodeja etsijöille. Näkökulmia draamaan sekä taidekasvatuksena että opetusmenetelmänä. Painorauma Oy. 2. painos.

Karkkulainen, M. 2011. Siivet selkään, draamakengät jalkaan. Kohtaamisia draaman pedagogisilla näyttämöillä. Tallinna: HonmarkBaltic OÜ.

Kataja, J., Jaakkola, T. & Liukkonen, J. 2011. Ryhmä liikkeelle! Toiminnallisia harjoituksia ryhmän kehittämiseksi. Juva: Bookwell Oy.

Kauppila, R. 2005. Vuorovaikutus ja sosiaaliset taidot. Keuruu: Otava.

Leiber, I. 1995. Pedagoginen draama hoitoalan koulutuksessa. Teoksessa J. Lehtonen & J. Lintunen (toim.) Draama. Elämys. Kokemus. Kirjoituksia ilmaisukasvatuksen alalta II. Jyväskylän yliopiston täydennyskoulutuskeskus. Tutkimuksia ja selvityksiä 14. Jyväskylän yliopiston opettajankoulutuslaitos. Opetuksen perusteita ja käytänteitä 11. Jyväskylä: ER-paino, 169-188.

Leskinen, E. 2009. Ryhmä toimimaan. Vinkkejä tutustumiseen, oppimiseen ja yhteistyöhön. Juva: WS Bookwell Oy.

Liebkind, K. 2000. (toim.) Monikulttuurinen Suomi: etniset suhteet tutkimuksen valossa. Tampere: Tammer-paino.

Lintunen, J. 1995. Kokemuksellinen oppiminen ja pedagoginen draama. Teoksessa J. Lehtonen & J. Lintunen (toim.) Draama. Elämys. Kokemus. Kirjoituksia ilmaisukasvatuksen alalta II. Jyväskylän yliopiston täydennyskoulutuskeskus. Tutkimuksia ja selvityksiä 14. Jyväskylän yliopiston opettajankoulutuslaitos. Opetuksen perusteita ja käytänteitä 11. Jyväskylä: ER-paino, 109-122.

Lintunen, J. 1996. Pedagoginen draama – jännittävää yhteistoiminnallista oppimista. Teoksessa T. Haase (toim.) Taide kasvun ja kasvatuksen voimavarana. Taide kasvattaa, kehittää – parantaa. Lapin yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja n:o 45. Rovaniemi: Lapin yliopiston monistuskeskus.

Löyttyniemi, A. 2003. Sukkela suu, ketterä keho. Ilmaisuharjoituksia. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Nurmi, J. Ahonen, T. Lyytinen, H. Lyytinen, P. Pulkkinen, L&Ruoppila, I. 2006. Ihmisen psykologinen kehitys. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

Ojanen, S. 2009. Ohjauksesta oivallukseen. Ohjausteorioiden käsittelyä. Helsinki: Yliopistopaino.

Owens, A. & Barber, K. 2010. Draamakompassi. Suom. P. Korhonen & R. Airaksinen. Jyväskylä: WS Bookwell Oy.

Opetushallitus. 2004. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy.

Punainen risti. 2012. Kielteinen asenneilmapiiri uhkaa muuttaa Suomea. Hakupäivä 4.12.2012

<http://www.luovuennakkoluuloistasi.fi/uutinen/helmikuu-24-2012-1122/kielteinen-asenneilmapiiri-uhkaa-muuttaa-suomea>

Rauhala, L. 2005. Ihmiskäsitys ihmistyössä. Helsinki: Yliopistopaino.

Rautiainen, A. 2005. (toim.) Koulu yhteisöllisenä toimijana. Helsinki: Yliopistopaino.

Räty, M. 2002. Maahanmuuttaja asiakkaana. Tampere: Tammi.

Saari, E. 2007. Mitä – pitääkö tutkijan olla myös käytännön toimija? Teoksessa L. Viinamäki & E. Saari (toim.) Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 121-151.

Saarinen, M & Kokkonen, M. 2003. Tunneäly – Kohti KOKOnaista elämää. Helsinki: WSOY.

Severikangas, T. 2000. Ilmaisutaidon seikkailuja. Helsinki: Oy Edita Ab.

Siikala, R. 2008. Kehitys on liikettä. Kulttuurit kohtaavat – identiteetit muuttuvat. Teoksessa L. Rohweder (toim.) Kasvaminen globaaliin vastuuseen. Yhteiskunnan toimijoiden puheenvuoroja. Opetusministeriön julkaisuja 2008:40. Yliopistopaino, 109-112.

Sinivuori, P. & Sinivuori, T. 2007. Esiripusta arvoihin. Toiminnallinen draamakasvatustutkimus. Jyväskylä: Ateena Kustannus Oy.

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Ammattieettinen lautakunta. 2005. Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. Helsinki: Kinestasis Oy. Painotalo Auranen Oy.

Sosiaaliportti. 2010. ECTS –kompetenssit. Hakupäivä 15.3.2012
http://www.sosiaaliportti.fi/fi-fi/sosiaalialanamkverkosto/sosiaaliala_ammattikorkeakouluissa/sosionomi_amk_tutkinto/ects_kompetenssit/#

Suurpää, L. 2005. Suvaitsevaisuus – sietämistä vai solidaarisuutta? Teoksessa A. Rastas, L. Huttunen & O. Lyötty (toim.) Suomalainen vieraskirja. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 41-68.

Taikalamppu-menetelmän opas - oivaltavaa käytännön dramaturgiaa elokuvatyöpajoihin. 2005. Laiho, K. (toim.) Oulu: Painotalo Suomenmaa.

Tikkanen, T. 2007. Hallittua heittäytymistä. Opettaja-lehti 34/2007. Hakupäivä 20.11.2011
http://www.opettaja.fi/portal/page?_pageid=95,82089&_dad=portal&_schema=PORTAL&key=113962

Toivakka, S. & Maasola, M. 2011. Itsetunto kohdalleen. Harjoituksia itsetuntemuksen ja vuorovaikutustaitojen oppimiseen. Juva: Bookwell Oy.

Venkula, J. 2003. Taiteen välttämättömyydestä. Helsinki: Kirjapaja Oy.

Wahlström R. 1996. Suvaitsevaisuuteen kasvattaminen. Juva: WSOY.

Yhdenvertaisuuslaki 20.1.2004/21.

Yle. 2011. Suvaitsevaisuus on rauhan edellytys. Hakupäivä 4.12.2012
http://yle.fi/tekstiv/arkisto/kalenteri/suvaitsevaisuus_on_rauhan_edellytys_831.html

Østern, A-L. 1995. Pedagoginen draama. Teoksessa I. Grönholm (toim.) Ilmaisun monet kielet. Helsinki: Painatuskeskus Oy. 3. muuttumaton painos, 43-73.

LIITTEET

1.-4. toimintakertojen suullinen palaute

LIITE 1

Palautekysymykset toiminnan kehittämiseksi toimintakertojen 1-4 päätteeksi.

Kysymykset, joihin vastattiin näyttämällä mielipide peukalolla (ylös, sivulle ja alas)

1. Pidinkö harjoitteesta? (Jokaisesta harjoitteesta erikseen)
2. Olivatko annetut ohjeet selkeitä?
3. Osallistuinko parhaani mukaan?

Kysymykset, joihin vastattiin suullisesti. Ensimmäisen kysymyksen aikana kiersi esine, joka antoi esineen pitelijälle puheenvuoron. Muihin kysymyksiin sai puheenvuoron viittaamalla.

1. Miltä tuntui osallistua draamatyöpajan toimintakertaan?
2. Mitä hyvää ja huonoa oli tässä toimintakerrassa?
3. Mikä oli helppoa ja mikä vaikeaa?
4. Mikä tuntui tärkeältä tai hyödylliseltä harjoitteelta?
5. Mitä mieltä olet saamastasi ohjauksesta ja ohjeista?
6. Mistä voit olla ylpeä omassa osallistumisessasi ja mitä tekisit toisin?
7. Muita ajatuksia?

PALAUTELOMAKE DRAAMATYÖPAJAN OSALLISTUJILLE

KYSYMYKSIIN VOI VASTATA NIMETTÖMÄNÄ! ☺

1. Miten oma suvaitsevaisuutesi muuttui draamatyöpajan aikana?

2. Miten suvaitsevaisuutesi näkyy omassa elämässäsi?

3. Muita ajatuksia draamatyöpajasta ja/tai suvaitsevaisuudesta?

Hei!

Olemme kolme sosionomiopiskelijaa Oulun seudun ammattikorkeakoulusta. Opinnäytetyömme toiminnallisena osuutena toteutamme draamatyöpajan lapsenne koululla. Draamatyöpajan teemana on suvaitsevaisuuskasvatus. Järjestämme oppilaille viisi toimintakertaa, joihin sisältyy erilaisia draamaharjoitteita, keskusteluja sekä lyhytelokuvan käsikirjoittaminen ja kuvaaminen. Viimeisellä kerralla nauhoitamme kaksi yhteiskeskustelua, ja tallenteet tulevat ainoastaan meidän käyttöömme opinnäytetyön raportointia varten. Osallistujien nimet eivät tule esille opinnäytetyömme raportissa. Valmis opinnäytetyömme tullaan julkaisemaan verkossa osoitteessa www.theseus.fi, josta sen voi käydä lukemassa. Toimintakerrat järjestetään (päivämäärät).

Pyytäisimme teitä täyttämään alla olevan lupalomakkeen ja ilmoittamaan, saako lapsenne osallistua draamatyöpajaamme. Mikäli teillä on kysyttävää, voitte olla meihin yhteydessä!

Ystävällisin terveisin,

Laura Ahmad

Outi Goman

Hanna Lindgren

_____ (lapsen nimi)

saa osallistua draamatyöpajaan

ei saa osallistua draamatyöpajaan

Aika ja paikka

Allekirjoitus ja nimenselvennys

SUVAITSEVAISUUSKASVATUSTA DRAAMATYÖPAJASSA

ENSIMMÄINEN TOIMINTAKERTA

1. Jono-harjoite

Osallistujat menevät jonoon aakkosjärjestyksessä toisen nimen ensimmäisen kirjaimen perusteella. Keskustellaan harjoitteen vaativuudesta. Tavoitteena on sanattoman itseilmaisun harjoittelu, lämmittely ja orientoituminen toimintaan.

2. Nimeä parisi

Seisotaan piirissä ja suljetaan silmät. Kuljetaan hitaasti käsivarret eteenpäin ojennettuina piirin keskustaa kohti. Tartutaan ensimmäisiin vastaan osuviin käsiin ja siirrytään parin kanssa sivummalle. Tunnustellaan käsien perusteella, kuka pari on. Koetetaan arvata oikein. (Löyttyniemi 2003, 13.) Tavoitteena on lämmittely ja tutustuminen.

3. Ryhmälle pelisäännöt

Valitaan ryhmälle yhteiset säännöt ja keskustellaan niistä.

4. Pidätetty vaiva (improvisaatioharjoite)

Paperilapuille on kirjoitettu luonnollisia vaivoja (hikoilu, ilmavaiva, kylmyys, vuotava nenä). (Mukaiillen Sinivuori & Sinivuori 2007, 192.) Jaetaan usealle henkilölle sama vaiva. Osallistujat näyttelevät vaivoja kulkiessaan ympäri huonetta ja yrittävät muodostaa ryhmät samanlaisten vaivojen perusteella. Muodostetaan ryhmät seuraavaa harjoitusta varten.

5. Elin (improvisaatioharjoite)

Jokaiselle ryhmälle jaetaan paperilaput, joihin on kirjoitettu eri sisäelimiä. Ryhmä improvisoi elimen toiminnan ja esittävät sen muille. Muut arvaavat mistä elimestä on kyse. (Sinivuori & Sinivuori 2007, 197.)

6. Mielpidejana

Muodostetaan kuvitteellinen jana, jossa toinen pää tarkoittaa kyllä, toinen ei, keskikohta merkitään esimerkiksi tuolilla. Ohjaajat esittävät suvaitsevaisuuteen liittyviä väittämiä ja kysymyksiä, ja osallistujat siirtyvät janalla sille kohdalle, joka parhaiten vastaa heidän mielipidettään asiasta. Ohjaaja voi pyytää osallistujia perustelemaan mielipidettään tai esittää tarkentavia kysymyksiä. Paikkaa janalla voi muuttaa. Aloitetaan helpoista väittämistä ja siirrytään vaikeampiin. Keskustellaan lopuksi yhdessä harjoitteesta ja siinä esille tulleista mielipiteistä. (Mukaillen Sinivuori & Sinivuori 2007, 259.) Tavoitteenä on omien asenteiden ja ennakkoluulojen huomaaminen sekä oman mielipiteen ilmaisemisen harjoittelu.

7. Loppukeskustelu

Istutaan piirissä, kuunnellaan rauhallista musiikkia ja suljetaan silmät. Ohjaajat kysyvät aluksi lämmittelykysymyksiä, joihin osallistujat saavat vastata nostamalla peukalon pystyyn, vaakatasoon tai alas. Avataan silmät ja kysytään kysymyksiä toimintamme kehittämiseksi ja nuorten reflektioon. Piirissä kierrätetään esinettä, joka antaa jokaiselle puheenvuoron.

TOINEN TOIMINTAKERTA

1. Läpsy

Osallistujat istuvat ringissä lattialla. Yksi on ringin keskellä taiteltu sanomalehti kädesään. Ohjaaja sanoo ensin jonkun ringissä olevan osallistujan nimen, jota keskellä oleva yrittää ehtiä napauttaa sanomalehdellä jalkaan, ennen kuin nimeltä mainittu ehtii sanoa jonkun toisen osallistujan nimen. Jos keskellä oleva ehtii napauttaa tätä jalkaan, nimeämisympäryssä ollut siirtyy ringin keskelle. Jatketaan, kunnes kaikkien osallistujien nimet on sanottu muutaman kerran. (Sinivuori & Sinivuori 2007, 275.) Tavoitteena on nimien kertaaminen, lämmittely ja toimintaan orientoituminen.

2. Yhdistävät tekijät

Osallistujat muodostavat pareja. Jos osallistujia on pariton määrä, vetäjä voi osallistua leikkiin. Parien tehtävänä on etsiä minuutin aikana mahdollisimman monta heitä yhdistävää asiaa. Asiat voivat olla mitä tahansa maan ja taivaan väliltä. Lopuksi parit kertovat muille löytämänsä yhteiset tekijät. Tavoitteena on huomata, kuinka samanlaisia olemme ja kuinka helposti löydämme samanlaisuuksia.

3. Äkkiarvauksella

Jokainen ottaa umpimähkään itselleen parin. Ohjaaja kysyy, käyttäkö parisi sokeria teessä tai kahvissa. Arvataan ja kerrotaan parille. Pari kertoo oikean vastauksen. Kerrotaan lyhyesti toisille, mihin arvaukset perustuivat. Vaihdetaan paria, ohjaaja kysyy seuraavan kysymyksen jne. Tavoitteena on tutkia, millä perusteella teemme päätelmiä muista ihmisistä. (Severikangas 2000, 26-27.)

4. Suvaitsevaisuusbingo ja yhteiskeskustelu

Osallistujat keksivät suvaitsevaisuuteen liittyviä sanoja (vähintään 20), jotka kirjoitetaan esimerkiksi taululle kaikkien nähtäville. Keskustellaan käsitteistä, niiden merkityksistä

ja niiden herättämistä tunteista ja miellelyhtymistä. Bingoruudukko on 3x3, valitaan omaan ruudukkoon sanat yhdessä muodostetusta sanalistasta. Ohjaajat vetävät bingoa. (Mukaihen Sinivuori & Sinivuori 2007, 221-222.)

5. Jono-harjoitus

Osallistujat menevät jonoon numerojärjestyksessä kengännumeroidensa perusteella. Keskustellaan harjoitteen vaativuudesta. Tavoitteena on sanattoman itseilmaisun harjoittelemine.

6. Loppukeskustelu

Katso ensimmäisen toimintakerran viimeinen harjoite

KOLMAS TOIMINTAKERTA

1. Mielikuvitushyppynaru

Hypätään näkymätöntä narua. Kaksi osallistujaa pyörittää mielikuvitushyppynarua samassa tahdissa ja muut hyppäävät. Kaksi voi olla hyppimässä yhtä aikaa narua, jos hyppynaru on oikein pitkä. Voidaan myös pyörittää kiivaita, kahta hyppynarua yhtä aikaa jne. Vaihdetaan pyörittäjiä, että kaikki saavat kokeilla. (Mukaiillen Löyttyniemi 2003, 57.) Tavoitteena on lämmittely ja toimintaan orientoituminen.

2. Tietovisa

Osallistujat jaetaan esimerkiksi neljän henkilön joukkueisiin. Esitetään suvaitsevaisuuteen liittyviä kysymyksiä tai väittämiä, vastausvaihtoehdot a, b, c ja d. Ohjaajat keräävät vastauspaperit ja tarkistavat ne samalla, kun kolmannen ohjaajan johdolla käydään läpi oikeat vastaukset. Keskustellaan kysymysten vaativuudesta ja osallistujien vastauksista.

3. Lyhytelokuvien käsikirjoittaminen

Lyhytelokuvien käsikirjoitus ja suunnittelu pienryhmissä. Elokuvan toteutus pohjautuu soveltaen Taikalamppu-menetelmään. Linkki:
<http://www.taikalamppu.fi/images/taikalamppu/oulu/taikalamppumenetelmaopas.pdf>

4. Loppukeskustelu

Katso ensimmäisen toimintakerran viimeinen harjoite

NELJÄS TOIMINTAKERTA

1. Silmäniskumurhaaja

Osallistujat istuvat silmät kiinni ringissä. Ohjaaja valitsee joukosta silmäniskumurhaajan koskettamalla yhtä osallistujaa kevyesti olkapäälle. Avataan silmät. Annetaan katseen kiertää ringissä, otetaan katsekontaktia muihin puhumatta mitään. Murhaaja murhaa huomaamattomasti iskemällä silmää, ja silmäniskun saanut uhri painaa päänsä alas ja joutuu pois pelistä. Jos joku on huomannut silmäniskun, hän voi sanoa: *Syytän*. Toinen huomaaja sanoo: *Todistan*. Jos heillä on epäily samasta henkilöstä, murhaaja jää kiinni ja aloitetaan uusi kierros. Jos syyttäjä ja todistaja sanovat kumpikin eri nimen, peli jatkuu. (Mukaiillen Löyttyniemi 2003, 25.) Tavoitteena on lämmittely ja toimintaan orientoituminen.

2. Kameran käytön ohjeistus, käsikirjoitusten viimeistely ja lyhytelokuvien kuvaaminen

Ohjaajat opastavat osallistujia videokameroiden käyttämisessä. Ryhmät viimeistelevät käsikirjoituksena ja kuvaavat lyhytelokuvat.

3. Loppukeskustelu

Katso ensimmäisen toimintakerran viimeinen harjoite

VIIDES TOIMINTAKERTA

1. Silmäniskumurhaaja

Katso neljännen toimintakerran ensimmäinen harjoite

2. Riitelyä

Osallistujat saavat valita itselleen parit. Osallistujat esittävät kahta perheenjäsentä, jotka riitelevät jostakin kotitöihin liittyvästä asiasta (esimerkiksi tiskikoneen tyhjentäminen, koiran ulkoiluttaminen...). Valitaan roolit ja riidellään kunnolla. Omaa kantaa perustellaan. Riita saatetaan kuitenkin jonkinlaiseen päätökseen ja sovitaan jatkosta. (Mukaiillen Löyttyniemi 2003, 63.) Tavoitteena on harjoitella toisen asemaan asettumista.

3. Lyhytelokuvien katsominen ja yhteiskeskustelu

Katsotaan jokaisen ryhmän kuvaamat lyhytelokuvat yhdessä, keskustellaan lyhytelokuvien tekemisestä ja niiden sisällöistä.

4. Draamatyöpajan päättävä loppukeskustelu ja palaute

Keskustellaan koko draamatyöpajan aikana heränneistä ajatuksista ja tunteista. Osallistujilta voi myös kerätä kirjallista palautetta draamatyöpajasta.